

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Marek Lenz

**Součást věci a příslušenství v právu římském a
moderním**

Diplomová práce

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma *Součást věci a příslušenství v právu římském a moderním* vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 27.9.2015

Marek Lenz

Tímto bych chtěl vyjádřit poděkování vedoucímu mé práce panu JUDr. Petru Dostalíkovi, Ph.D, a to především za jeho čas, cenné rady a podněty a trpělivost. Za jejich trpělivost a podporu patří díky i mé rodině, přátelům a především mé přítelkyni Martině.

OBSAH

Úvod.....	6
1 Základní definice.....	8
1.1 Věc v právním smyslu.....	8
1.2 Součást věci a část věci.....	10
1.2.1 Pojmové znaky součásti.....	10
1.2.2 Problematické aspekty.....	13
1.3 Příslušenství věci.....	13
1.3.1 Pojmové znaky příslušenství.....	14
2 Součást a příslušenství věci v právu římském.....	16
2.1 Pojem věci a rozdělení věcí v římském právu.....	16
2.2 Součást věci.....	19
2.2.1 Věci jednoduché, složené a hromadné.....	19
2.2.2 Samostatné a nesamostatné součásti věci, accessio cedit principali.....	22
2.2.3 Součást pozemku a superficies solo cedit.....	24
2.3 Příslušenství věci.....	26
2.3.1 Právní osud příslušenství.....	27
2.4 Shrnutí.....	31
3 Součást a příslušenství věci v právu moderním.....	33
3.1 Pandektní právní věda.....	33
3.1.1 Příslušenství věci.....	34
3.2 Meziválečná československé právní věda.....	35
3.2.1 Věc v právním smyslu.....	35
3.2.2 Součást a příslušenství věci dle OZO.....	36
3.2.3 Součást a příslušenství věci dle vládního návrhu OZ z roku 1937.....	41
3.3 Občanský zákoník 1950.....	43
3.3.1 Věc v právním smyslu.....	43
3.3.2 Součást věci.....	43
3.3.3 Příslušenství věci.....	44
3.4 Občanský zákoník 1964.....	45
3.4.1 Věc v právním smyslu.....	45
3.4.2 Součást věci.....	46
3.4.3 Součást pozemku.....	47
3.4.4 Příslušenství věci.....	48
3.5 Občanský zákoník 2012.....	52
3.5.1 Věc v právním smyslu.....	52
3.5.2 Součást věci.....	54
3.5.3 Příslušenství věci obecně.....	55
Závěr.....	60
Bibliografie.....	62
Abstrakt.....	66
Abstract.....	66
Klíčová slova.....	67
Keywords.....	67

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ÚS – Ústavní soud ČR

NS – Nejvyšší soud ČR

OZO – zákon č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský

OZ 1950 – zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

OZ 1964 – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

OZ 1937 – vládní návrh zákona z roku 1937, kterým se vydává občanský zákoník

NOZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

KZ – zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky (katastrální zákon), ve znění pozdějších předpisů

ZMO – zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu)

HZ – zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník

Úvod

Předmětem zkoumání této práce jsou součást a příslušenství věci, které představují jedny z těch nezakladnějších a nejtradičtějších institutů věcných práv. I přesto, že se jedná o problematiku nemalého významu, žádná významnější publikace či učebnice se jí nevěnuje na úrovni, která by poskytla ucelený historickoprávní náhled na vývoj těchto institutů, a to od dob Římské říše až po současnost. Právě tento nedostatek je jedním z důvodů, pro který jsem si zvolil toto téma. Dalším z důvodů, je fakt, že i přes to, že se do jisté míry jedná o historickoprávní téma, je to také téma velice aktuální, a to především s ohledem na občanský zákoník z roku 2012 (dále jen „NOZ“) a otázku jeho kontinuity či diskontinuity k tradiční právní kultuře v České republice.

Právně-teoretické přístupy k součásti a příslušenství k věci mají vskutku zásadní význam pro každodenní život jednotlivce, neboť ovlivňují chování subjektů právních vztahů, a v mnoha případech de facto řeší i záležitosti, které si strany výslovně neujednají, či mají o skutečnostech při uzavírání smlouvy jiné představy. Každodenní vytiženost těchto institutů činí toto téma diplomové práce nejen aktuální, ale i atraktivní a v praxi využitelné.

Cílem této práce je mj. nalézt základní definice součásti, příslušenství a věci samotné a dále zmapovat historický vývoj dané problematiky s tím, že největší důraz je kladen na právo právo římské a právo moderní (za které je v této práci považováno především právo platné na našem území od roku 1811 až po současnost). Tomu odpovídá i dělení práce na kapitoly, kdy dvě obsahově nejrozsáhlejší kapitoly jsou věnovány odděleně součásti a příslušenství v právu římském a v právu moderním.

Hlavním úkolem této práce ovšem je zhodnocení kontinuity právní úpravy příslušenství v NOZ s předchozími právními úpravami včetně práva římského. Hlavní zkoumanou otázkou přitom je, zda platná právní úprava příslušenství věci, resp. platná právní úprava „právního osudu“ příslušenství, odpovídá historické tradici. S využitím historicko-komparativních metod je postupně srovnávána úprava předmětných institutů podle římského práva, resp. jeho pramenů, za které slouží především učebnice Gaiova, učebnice Justinianova a Digesta, a „moderních“ právních pramenů.

První kapitola je věnována výkladu základních doktrinárních definic, které se sice v jednotlivých právních obdobích mohly navzájem lišit, ale základní význam zůstává více či

méně nezměněn. I přesto se však jedná o definice, které jsou blízké pojetí práva poválečného (tj. od roku 1950). Takto jsou postupně předmětem zkoumání obecné definice věci v právním smyslu, součásti věci a příslušenství věci, a to včetně jejich pojmových znaků.

Předmětem zkoumání druhé kapitoly je nazírání římskoprávní nauky na věci v právním smyslu včetně jejich rozdělení. Dále pak následuje část týkající se římskoprávního pojetí součásti věci, v rámci které je zahrnuto vysvětlení zásady *accessio cedit principali a superficies solo cedit*. Další podkapitola je věnována problematice příslušenství, i když se tedy spíše jedná o problematiku příslušenství tak, jak jej chápe moderní právní věda. Proto částečně splývá s předchozí podkapitolou o součásti. Nicméně je zásada *accessorium sequitur principale* zkoumána v rámci příslušenství tak, aby to odpovídalo modernímu chápání této zásady. Následuje shrnutí, které je výchozím bodem pro další zkoumání předmětu práce a zároveň závěrem první části práce.

Třetí kapitola je koncipována podobně jako kapitola předcházející. Tak je v každé podkapitole, tématicky věnované určitému právnímu období, nejprve přestřeno obsah pojmu věci a dále nazírání na součást a příslušenství věci. Klíčové je tedy určení, co bylo či je považováno (právem uznáno) za součást věci a příslušenství a v případě příslušenství je dále zkoumáno, jestli a popř. jak byla či je uplatňována zásada *accessorium sequitur principale*. K tomuto určení slouží nejen znění v té době platných zákonů a důvodových zpráv k nim, ale i dobová literatura a judikatura.

1 Základní definice

Předmětem této kapitoly je definování základních pojmů, které jsou předmětem vlastního zkoumání a práce, je předmětem této kapitoly. Na definice je nahlíženo čistě z právně-teoretického hlediska, a to zejména z pohledu současné právní doktríny.

1.1 Věc v právním smyslu

Aby bylo vůbec možné definovat součást či příslušenství, je zapotřebí definovat ten nejzákladnější, ústřední pojem, kterým je *věc*. Pokud se v této práci hovoří o věcech, není tím myšlena jakákoli věc (ať už z laického nebo jiného pohledu), ale o *věc v právním smyslu*.

Bez pochyby lze konstatovat, že obecné či neprávní chápání věci, jakožto určitého předmětu ve vnějším světě, se od nahlížení práva na věci značně liší. Tedy něco, co je běžně chápáno jako věc, věci v právním smyslu nemusí být a *vice versa*. Zjednodušeně řečeno je jakákoli věc věci v právním smyslu, pokud jí právo takový status přizná – definuje ji. Toto zjednodušení ovšem neplatí bezvýjimečně, neboť někdy právní řád (např. OZ 1964) pojem věc vůbec nedefinuje, a tak je definování věci, záležitostí doktríny, která ovšem často vychází z tradičního pojetí věci. Právní řád také někdy užívá pojmu věc ve více významech. Tak např. věci nemyslí věc v právním smyslu, nýbrž nějakou záležitost.

Podle Bonfanteho je věci v právním smyslu „omezená část světa vnějšího, jež ve vědomí sociálním se pojímá jako oddělený celek, jako samostatná hospodářská veličina.“¹ Pro Téglu věc pro soukromé právo představuje „centrální a stěžejní kategorii“.² Věc má pro právo smysl především jako předmět (objekt) subjektivního práva, jinak řečeno jako „objekt, ke kterému mohou vznikat majetková práva.“³ Z historického hlediska se jedná o pojem, který svůj význam a dosah mění s dobou a jednotlivými právními řády, a proto lze obecně souhlasit s Rebrem, který tvrdí, že závisí pouze na právním řádu, které hmotné celky okolního světa lze považovat za předmět subjektivního práva.⁴ Věc v právním smyslu je relativně široký pojem, a tak věci může být nejen celek hmotný (shodující s obecným či laickým vnímáním pojmu věc), ale i celek nehmotný. K tomu navíc přistupuje fakt, že množina prvků, které zahrnuje pojem *věc* není uzavřená. Naopak je stále otevřená a mění svůj obsah mj. také z důvodu stále

1 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. 9. vydání. Brno: Právník, 1932, s. 254.

2 TÉGL, Petr. In MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014, s. 197.

3 Tamtéž.

4 REBRO, Karol. In REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Rímské právo*. 4. vydání. Bratislava: Iura edition, 2010, s. 217.

se rozvíjející úrovně lidského poznání. Tak se prvky množiny věcí v právním smyslu v čase rozšířily např. o elektrickou energii, mobilní telefony, televizory atd. S tím také souvisí pojmové vlastnosti věcí, kterými jsou jejich užitečnost a ovladatelnost. Pokud věc není věc ovladatelná nebo užitečná, nemůže jít o věc v právním smyslu.

Pokud jde o **užitečnost** věci, nejedná se o objektivní či stálou vlastnost věci, nýbrž objektivně se posuzuje pouze vnímání určité věci jako užitečné pro člověka. Proto se užitečnost věci, jako její atribut, nemění se subjektivním vnímáním např. vlastníka věci, který ji považuje za neužitečnou.⁵ **Ovladatelnost** věci znamená objektivní možnost nebo schopnost věc „ovládnout“. Tedy i když je věc objektivně užitečná, nejedná se o věc v právním smyslu, pokud tuto užitečnost nelze objektivně využít, resp. ovládnout.⁶

Tradičně lze věci třídit dle určitých kategorií, které odpovídají jejich objektivním vlastnostem i dalším hlediskům. Rozdělení věcí je záležitostí každého právního řádu, nicméně z hlediska teorie jsou některé z těchto kategorií již od dob římského práva pojmově a obsahově takřka neměnné. Dělení věcí do jednotlivých skupin má nemalý praktický význam především pro oblast závazkových vztahů, ale i pro věcná práva a jejich vznik trvání i zánik. Z hlediska teorie tedy lze dělit věci zejména na věci hmotné a nehmotné; movité a nemovité; jednoduché a složené; dělitelné a nedělitelné; zužitovatelné a nezužitovatelné aj. Zvláštní postavení mají také tzv. věci hromadné a plody věcí.

S dělením věcí na hmotné a nehmotné souvisí tzv. **užší a širší pojetí** věcí. V rámci užšího pojetí věcí se za věci v právním smyslu považují pouze věci hmotné, kdežto širší pojetí zahrnuje jak věci hmotné, tak i věci nehmotné. Věcmi nehmotnými jsou zpravidla práva, a to taková práva, jejichž povaha to připouští – bude se tedy jednat hlavně o práva majetková. Z hlediska cílů této práce je toto rozdělení důležité, jelikož jedním z obecných pojmových znaků součásti věci je to, že je fyzicky spojena s věcí hlavní, takže součást věci může existovat pouze na věci hmotné. Naproti tomu u příslušenství podmínka fyzického spojení není, a tak může existovat i k věci nehmotné (např. příslušenství pohledávky).

Protože je tedy status věcí záležitostí úpravy v každém právním řádu a nejedná se v čase o statický pojem, v rámci každé kapitoly týkající se zkoumaného právního řádu je právní úpravě věcí věnován stručný přehled.

5 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 204.

6 K ovladatelnosti srov. např. § 496 odst. 1 a § 497 NOZ.

1.2 Součást věci a část věci

Objektem práv a povinností může být pouze celá věc, která samostatně existuje ve vnějším světě. Z této premisy vyplývá, že dílčí prvky, které vytvářejí věc, nejsou věci v právním smyslu, a tak nejsou ani způsobilé být objektem práv a povinností.⁷ Tyto dílčí prvky jsou tradičně nazývány jako součásti. Naproti tomu pokud se v právu hovoří o částech, zpravidla se tak děje „v souvislosti s dělitelnými majetkovými objekty.“⁸

Součást věci je pro moderní právo tradiční institut, jehož prvořadým účelem je ochrana jednoty hospodářských celků před jejich rozdělením. Tímto je mj. zaručeno, že přidaná hodnota, spočívající v komplexu věci a jejích jednotlivých dílů, je v právním styku zachována, neboť součástí věci není možné bez dalšího samostatně disponovat.⁹

Součást věci je také institutem, který od dob římského práva prošel určitým vývojem, i když ne natolik razantním, že by se měnilo jeho základní chápání. Nicméně i v dnešní době je právní úprava součásti věci věcí jednotlivých právních řádů, a proto se různá pojetí od sebe mohou více či méně lišit. Přesto lze všeobecně charakterizovat součást věci jako dočasně či trvale nesamostatný prvek určité věci, který nelze bez dalšího od zbytku věci oddělit. Součást věci tedy nutně musí následovat právní osud „své“ věci. Následující popis součásti a jejích pojmových znaků se už týká spíše moderního pojetí součásti věci tak, jak byla chápána na našem území posledních 65 let.

1.2.1 Pojmové znaky součásti

Už pojmově je součást věci myslitelná pouze u věcí složených. Tak součást věci existuje jako „skladebný prvek věci“. Základními hledisky pro rozlišení, zda se jedná o součást věci či nikoliv, je v první řadě **povaha součásti** a dále riziko **znehodnocení celku v důsledku oddělení součásti**.

Pokud se stane samostatná věc součástí většího celku, k okamžiku spojení přestává být věcí v právním smyslu a její další právní osud je neoddělitelně spjat s onou „novou“ věcí. Přitom nezáleží na tom, zdali ke spojení došlo na základě jednání určité osoby (např.

7 Což se ovšem týká pouze práv věcných, nikoli obligačních (viz dále). Srov. MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 297-298.

8 Eliáš uvádí např. část majetku (§ 146 OZ 1964) nebo část pozůstalosti (§461 odst. 2 OZ 1964). Viz ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 104. Dalším příkladem může být pozemek, který „je typicky dělitelnou věcí – část pozemku proto představuje jeho určitý díl, vymezenou plochu; takto určený díl však nemá povahu součásti – není skladebným prvkem pozemku“ Viz MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 300.

9 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 296.

zpracování) nebo na základě jiné skutečnosti (např. naplavenina). Nezáleží ani na tom, zda o spojení vlastník některé z věcí věděl či souhlasil a nezáleží ani na tom, zda se má jednat o spojení trvalé či dočasné.¹⁰

Pojmové znaky součásti uvádí např. Melzer s Téglem: (1) existence složené věci, přičemž součást je menším dílem věci a věc je určitý větší celek složený z jednotlivých součástí; (2) součást k věci podle své povahy náleží; (3) neoddělitelnost součásti bez znehodnocení věci a (4) trvalost spojení.¹¹ Ve zkratce k výše uvedeným znakům:

Ad (1) Složená věc. Součást věci může existovat pouze jako součást složené věci. Podle Eliáše „jednoduchá věc (např. talíř) nemá součásti. Její hmota tvoří kompaktní celek, takže od ní nelze nic oddělit jako součást. Rozbije-li se talíř, nejsou střepy jeho součástmi, ani částmi (jde o nedělitelnou věc), ba ani novými věcmi; jejich případným slepením vznikne znovu talíř jako věc jednoduchá a nedělitelná.“¹² Pokud by ovšem vzniknuvší střepy byly věcmi v právním smyslu, mohlo by se na ně nahlížet jako na součásti. Věcmi nicméně asi v tomto případě nebudou, neboť pravděpodobně budou postrádat kritérium užitečnosti.¹³

Ad (2) Součást k věci podle své povahy náleží. Co k věci podle její povahy náleží bude nutno posoudit vždy ve vztahu ke konkrétnímu případu, navíc v návaznosti na další podmínku, kterou je případné znehodnocení věci oddělením součásti. Dle NS se tato podmínka posuzuje „do značné míry podle lidských zvyklostí, zkušeností a norem vztahující se ke konkrétní věci. Míra sounáležitosti se pak posuzuje prostřednictvím povahy té věci, která je považována za věc podstatnější, určující, a tedy ve vztahu více věci za věc tzv. hlavní.“¹⁴ Dle Tégl a Melzera je povaha věci dána zejména její funkcí. O součást se bude jednat, pokud je alespoň volně spojena s věcí, přičemž „čím intenzivnější funkční provázanost, tím méně pevné spojení se vyžaduje.“¹⁵

Ad (3) Neoddělitelnost bez znehodnocení věci. „Neoddělitelností lze rozumět nejen neoddělitelnost fyzickou (faktickou), nýbrž i neoddělitelnost funkční (účelovou).“¹⁶ Věc

10 Tamtéž, s. 296-297. Je přitom pravdou, že některé kodexy umožňují dočasné spojení věcí bez ztráty jejich povahy jako věcí v právním smyslu.

11 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 300-305.

12 ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci..., s. 104.

13 Tamtéž: „Jistě lze namítnout, že i porcelánový střep může být v určitých situacích užitečný (např. při přesazování rostlin jím lze překrýt odtokový otvor v kořenáči), ale nelze zapomínat, že užitečnost věci se posuzuje podle obecného (obvyklého) hospodářského účelu, nikoli podle marginálních případů.“

14 Rozsudek NS ze dne 29.7.1999, sp. zn. 25 Cdo 770/98.

15 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 301.

16 Tamtéž.

(celek) bude mít zpravidla účel hospodářský, ale nelze vyloučit, že účel bude např. estetický, vzdělávací apod.¹⁷

Častějším případem bude fyzické spojení s věcí (např. motor je součástí automobilu). Pokud jsou však součásti s věcí spojeny pouze funkčně a ne fyzicky, hovoří se o tzv. volném spojení. Může se např. jednat o jednotlivé listy rukopisu nebo o klíče od nedobytné pokladny. Pokud dojde k oddělení těchto funkčně spjatých součástí, dojde bezpochyby k nevratnému znehodnocení věci.¹⁸

Znehodnocením je myšlena „relevantní ztráta peněžní hodnoty věci (podstatné snížení hodnoty věci), potřeba vynaložení podstatných nákladů k oddělení součásti, nebo podstatné znehodnocení jejího účelu.“¹⁹

Ad (4) **Trvalost spojení.** Jedná se o znak, který je přinejmenším rozporuplný, a tudíž jej pravděpodobně nelze označit za podstatný. Eliáš je názoru, že trvalost spojení je pojmovým znakem součásti a „přechodné oddělení součásti od celku (např. motor je vyjmut z automobilu, aby byl opraven) neruší její příslušnost k celku. Dojde-li k trvalému oddělení součásti od celku, stává se oboje samostatnými věcmi.“²⁰ Naopak Tégl s Melzerem jsou názoru, že již v okamžiku oddělení součástí dochází k zániku tohoto vztahu v rámci věci, protože „sounáležitost obou věcí není již dána, tedy nejsou splněny pojmové znaky věci a její součásti.“²¹

Pravděpodobně bude vhodnější přiklonit se k názoru Téгла a Melzera, jelikož zákon takové pravidlo nestanovil (na rozdíl od příslušenství). Navíc by v případě Eliášova názoru mohlo docházet k nepraktickým situacím, kdy by se v případě výše uváděného příkladu motoru mohlo stát, že se oprava nepovede a nebude jej možno do automobilu vsadit, aby se obnovila jeho funkce. Kdy potom motor přestane být součástí, aby jej mohl vlastník zcizit? K momentu, kdy se zjistí neopravitelná vada nebo zpětně k momentu oddělení? Anebo motor nepřestane být součástí vůbec a automobil bude mít dva motory, přičemž jeden nový, vložený do vozu, a jeden starý, nefunkční, ale právně „připravený“ k navrácení do vozu. Poslední příklad je zajisté absurdní, ale jen ilustruje jednoduchost řešení zastávaného Melzerem a Téglem – vlastník motoru může po jeho oddělení s motorem volně nakládat a může jej také

17 ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci..., s. 104.

18 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 301.

19 Tamtéž, s. 302.

20 ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci..., s. 104.

21 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 305.

opětovně spojit s automobilem, čímž se vztah součásti věci a věci jednoduše „obnoví“. Došlo by tedy k situaci, kterou Eliáš také popisuje, a sice tak, že „změna součásti věci nemá vliv na identitu celku – věc je stále táž, byť se totožnost součástí mění. Výměna karoserie nebo kol u automobilu nevede k vzniku nového: původní individualita automobilu zůstává, nemění se.“²²

1.2.2 Problematické aspekty

Terminologie. Doktrína i judikatura často vymezuje součást věci jako součást věci hlavní. Toto vymezení je dle Tégla a Melzera nepřesné, neboť „evokuje [...] představu, že součást věci je jakousi 'věci vedlejší'.“²³

Součást věci jako předmět občanskoprávních vztahů. Někdy se v literatuře i judikatuře uvádí, že „součást věci není způsobilým předmětem samostatných ujednání, ani občanskoprávního vztahu. Je vždy ve vlastnictví vlastníka věci hlavní a sdílí proto rovněž právní osudy této věci.“²⁴ Toto tvrzení ovšem není přesné, neboť součást věci může být objektem obligačních práv. Tak např. „vlastník pozemku, jehož součástí je ovocný strom, může jinému zřídit např. požívací právo k stromu, nebo dokonce i k některým větvím tohoto stromu (např. k těm, které přesahují na sousedův pozemek), aniž se tím strom či část stromu stane zvláštním objektem právního nakládání.“²⁵

1.3 Příslušenství věci

Stejně jako u součásti věci lze říci, že příslušenství věci je institutem, který byl vytvořen za účelem ochrany hospodářských celků před jejich rozdělením. Bezpochyby největším rozdílem mezi příslušenstvím a součástí je, že v případě příslušenství hovoříme o existenci samostatné věci v právním smyslu, která má status příslušenství k jiné samostatné věci. V realitě každodenního života k takové situaci dochází tak, že je určitá věc užívána společně s jinou věcí, aby tato druhá věc (věc hlavní) byla užívána pro vlastníka věci prospěšnějším způsobem. Takto prospěšnější způsob může spočívat například v ekonomičtějším, snazším, funkčnějším či účelnějším užívání. Mezi věcí hlavní a příslušenstvím tedy existuje faktický vztah, který je z praktického hlediska účelné chránit a tato ochrana se v právu projevuje tak, že se stanoví obecné pravidlo, že příslušenství zásadně sdílí právní osud s věcí hlavní (*accessorium sequitur principale*).²⁶

22 ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci..., s. 104.

23 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 300.

24 Rozsudek NS ze dne 31.1.1990, sp. zn. 3 Cz 3/90 (R 4/92).

25 ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci..., s. 104.

26 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 351-353. Je nutno předejmut, že pojetí této

1.3.1 Pojmové znaky příslušenství

Aby mohla být určitá věc považována za příslušenství jiné věci, je nutné (podobně jako u součásti věci), aby splňovala určité definiční znaky. Těmi jsou: (1) existence alespoň dvou samostatných věcí, a to věci hlavní a věci vedlejší; (2) vlastnická identita; (3) vůle vlastníka – subjektivní prvek nebo (4) závislost věcí – objektivní prvek (či kombinace obou); a (5) trvalost vztahu.

Ad (1) **Existence alespoň dvou věcí.** Jedná se o základní podmínku pro určení příslušenství věci a zřejmě také nejpodstatnější hledisko pro rozlišení příslušenství od součásti věci. Takto tedy existuje věc (hlavní) a věc, která k věci hlavní přísluší (vedlejší), přičemž s nimi lze samozřejmě volně disponovat nezávisle na sobě. Pro určení, která věc je hlavní, je rozhodující srovnání hospodářského významu obou věcí.

Příslušenstvím movité věci mohou být pouze věci movité a příslušenstvím nemovité věci mohou být věci movité, tak nemovité.²⁷

Podle Eliáše může být hlavní věc pouze jedna (i věc hromadná či složená), ovšem vedlejších věcí může být hned několik.²⁸ S tímto tvrzením pravděpodobně lze souhlasit, ovšem daleko přesněji situaci vystihují Tégl a Melzer, kteří takovou situaci (kdy se vyskytuje více věcí hlavních) nevylučují (i když jako příklady uvádějí věci hromadné jako jsou stádo koní a plemenná kniha nebo kolečkové brusle a klíč), neboť „praxe je [...] pestrá a paušální vyloučení této možnosti zřejmě není vhodné.“²⁹

Co se týče fyzického spojení věcí, příslušenství nemusí být pevně spojeno s hlavní věcí, ovšem pokud je, je třeba rozlišit situace, kdy se spojení stane natolik „pevné“, že příslušenství jako samostatná věc přestane existovat a stane se součástí většího celku.^{30 31}

Ad (2) **Identita vlastníků.** Věc hlavní i její příslušenství musí být ve vlastnictví stejné osoby. Podmínka je splněna, i když je příslušenství ve vlastnictví jednoho ze spoluvlastníků

zásady je dnes odlišné od jejího významu podle římského práva – viz dále v kapitole 2.2 a 2.3.

27 ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci..., s. 107.

28 Jako příklad situace, kdy je více věcí příslušenstvím jediné věci se uvádí automobil, jehož příslušenstvím jsou např. Lékárnička, rezervní kolo, klíče, hever apod. Viz ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci..., s. 106.

29 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 354.

30 Tamtéž, s. 356.

31 Za účinnosti OZ 1964 se hovořilo také o tom, že zatímco součást věci je s věcí spojena fyzicky, u příslušenství se jedná o spojení právní (z vůle vlastníka věci). Srov. KINDL, Tomáš. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1205.

věci hlavní, pokud tak je tak vlastníkem onoho příslušenství určeno.³²

Ad (3) **Vůle vlastníka**. Jedná se o tzv. subjektivní podmínku, která spočívá ve vůli vlastníka užívat určitou věc jako příslušenství jiné věci, která se projevuje v určení vlastníka, že se jedná o příslušenství. O příslušenství splňující tuto podmínku na úkor podmínky objektivní se někdy hovořilo jako o **příslušenství umělém**.³³

Ad (4) **Vzájemná závislost věcí**. Hovoří se o objektivní podmínce příslušenství, která spočívá v objektivním zjištění, zda je převážným či hlavním účelem věci vedlejší to, aby se jí trvale užívalo společně s věcí hlavní k jejímu prospěchu. Nezáleží tedy na vůli vlastníka, ale na hospodářské nutnosti. Pokud převažuje tato podmínka nad podmínkou subjektivní, označuje se takové příslušenství za **příslušenství přirozené**.³⁴

Ad (5) **Trvalost vztahu**. Tato podmínka vyjadřuje pravidlo, že přechodným odloučením věci vedlejší od věci hlavní se jejich vzájemný vztah nemění, a tak příslušenství zůstává příslušenstvím. Zánik příslušenství však působí trvalé odloučení těchto věcí, které může nastat z vůle vlastníka či z jiné objektivní skutečnosti. Trvalým odloučením je zejména myšlena změna hospodářského účelu věcí.³⁵

32 ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci..., s. 107.

33 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 358.

34 Tamtéž, s. 356-358.

35 Tamtéž, s. 358.

2 Součást a příslušenství věci v právu římském

Tato kapitola je věnována nahlížení římského práva na instituty, které jsou obsahově příbuzné pojetí dnešních pojmů součásti a příslušenství věci. Aby bylo možné tyto instituty rozebrat, je nejprve nutné zkráceně vymezit co podle římského práva bylo věci.

2.1 Pojem věci a rozdělení věcí v římském právu

Pro věci (*res*) v římském právu je charakteristické, že neměly jednotný právní význam. V užším smyslu se jednalo o právně samostatnou, ohraničenou a hmotnou věc. Naopak v širším smyslu se jednalo o vše, co bylo předmětem buď soukromého práva (*res iura*), soukromého procesu (*res causa*) nebo také celý majetkový soubor (např. *hereditas*).³⁶

Nejzákladnějším hlediskem pro dělení věcí bylo dělení na věci ve vlastnictví (*res in patrimonio*), tj. věci patřící nějaké osobě, a na věci, u kterých se má za to, že nepatří nikomu (*res extra patrimonium*).³⁷ Věci *extra patrimonium* byly věci rozličných druhů, přičemž jejich nejdůležitějším znakem bylo, že byly vyňaty z obchodního styku (*res extra commercium*) a z hlediska jejich povahy je lze rozdělit do následujících kategorií:

(a) *Res communes*. Věci společné všem lidem podle přirozeného práva. Především se tedy jedná o vzduch, tekoucí vodu, moře a mořské břehy.³⁸

(b) *Res publicae*. Věci veřejné, náležející státu. Tedy cesty, řeky, přístavy.³⁹

(c) *Res universitatis*. Věci náležející pospolitosti (korporaci *civitas*), nikoli jednotlivcům. Například stadiony, divadla a obdobná zařízení.

(d) *Res nullius*. Věci nepatřící nikomu. Takové věci mohli být buď věci božského práva (*res divini iuris*), nebo věci podle práva lidského (*res humani iuris*).

Mezi *res divini iuris* jsou řazeny věci posvátné (*res sacrae*), věci náboženské (*res religiosae*) a věci svaté (*res sanctae*). *Res sacrae* jsou věci, které byly formálně akceptovány a vysvěceny z vůle římského lidu (například vydaným zákonem).⁴⁰ Takovými věcmi byly

36 Tamtéž. V některých případech pojem *res* označoval i majetek jako souhrn předmětů ocenitelných v penězích. Srov. také BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994. s. 235.

37 Gai. 2, 1; Inst. 2, 1. pr. Sqq.

38 Inst. 2, 1, 1.

39 Inst. 2, 1, 2.

40 Gai. 2, 5.

například svatyně či oltáře. *Res religiosae* byly hrobky (hroby) a pohřebiště.⁴¹ A konečně *res sanctae* byly městské hradby a brány.⁴²

Věci ničí podle *res humani iuris* byly především věci opuštěné a divoká zvířata, resp. „všichni živočichové, kteří žijí na zemi, v moři nebo ve vzduchu [...], neboť to, co bylo předtím ničí, náleží podle přirozeného rozumu tomu, kdo se toho zmocnil jako první.“⁴³

Dalším, důležitým dělením pro moderní právo, je dělení na **věci hmotné** (*res corporales*) a **nehmotné** (*res incorporales*).

Res corporales jsou věci, kterých je možné se dotknout.⁴⁴ Naopak věci nehmotné byly abstraktní koncepce a jednalo se o věci, jejichž podstatou bylo určité právo. Jednalo se např. o pozůstalost, právo požívací (*usufructus*), závazky všeho druhu nebo služebnosti.⁴⁵ Uznání existence nehmotných věcí ovšem nic neměnilo na faktu, že předmětem věcných práv mohly být v konečném důsledku pouze věci hmotné.⁴⁶

V dnešní době tak důležité dělení věci na **věci movité** (*res mobiles*) a **věci nemovité** (*res immobiles*) mělo v římském právu zvláštní význam pouze pro vydržecí dobu, která byla rozdílná pro věci movité a nemovité.⁴⁷ Nemovitosti v římském právu byly pozemky, a to pozemky městské (*praedia urbana*) a venkovské (*praedia rustica*). Pozemek zahrnoval i „kolmý nekonečný prostorový sloupec nad hranicemi pozemku, i pod hranicemi do vnitra země.“ Součástí pozemku byly i všechny věci, které byly s pozemkem „pevně a trvale spojeny.“⁴⁸

Věci mancipační a nemancipační. Toto dělení mělo v římském právo poměrně zásadní význam. Pro převod věci mancipačních (*res mancipi*) totiž bylo nutné splnit formální požadavky, jinak byl převod neplatný. Převod se musel dít zvláštní formou prostřednictvím tzv. mancipace (*mancipatio*) nebo injurecese (*iniurecessione*). Mancipačními věcmi byly

41 Takto mohlo vzniknout místo náboženské (zasvěcené), pokud vlastník pozemku pohřbil mrtvého ze své vůle na svém pozemku a měl na to právo. Jinak řečeno pokud byl pohřben v souladu s právem, srov. Gai. 2, 6. V situaci, kdy byl někdo pohřben na pozemku bez souhlasu jeho vlastníka, místo se stalo *res religiosae*, pokud vlastník později souhlasil - viz Dig. 1, 8, 6, 4.

42 A ti, kteří je nějakým způsobem porušili, byli trestáni smrtí – viz Inst. 2, 1, 10.

43 Inst. 2, 1, 12.

44 S ohledem na jejich povahu. Například pozemek, šaty, otrok aj. Viz Gai. 2, 13 a Inst. 2, 2, 1.

45 Gai. 2, 14 a Inst. 2, 2, 1.

46 DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz a kol. *Právo římské: Základy Soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 166.

47 Tamtéž, s. 168. Pro movité a nemovité věci se dále uplatňovali jiné interdikty pro ochranu držby. Nemovité věci nemohli také být předmětem civilního deliktu krádeže. Viz REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Římské právo*. 4. vydání. Bratislava: Iura edition, 2010, s. 218.

48 KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 86.

věci důležitého hospodářského či jiného významu – zbraně, otroci, italské pozemky či tažná zvířata užívaná k orbě (voli, osli, koně apod.). Sommer hovoří o tom, že funkce mancipace spočívala v publicitě při převodu těchto věcí. Tato funkce je přitom v moderním právu zajištěna pozemkovými knihami či katastry nemovitostí.⁴⁹ Všechny ostatní věci byly *res nec Mancipi* a jejich platný převod byl neformální.⁵⁰

Věci zužitelné (*res quae usu consumuntur*) a **nezužitelné**. Věci zužitelné byly takovými věcmi, jejichž podstata užití spočívala v jejich spotřebě, kterou také věc zanikala (např. potraviny, peníze) – tedy pro jejich hospodářské určení je nebylo možné použít více než jednou. Všechny ostatní věci byly věci nezužitelné (např. pozemek, otrok apod.). Toto dělení mělo význam především vzhledem k určení předmětu požívacího práva, jehož předmětem nemohly být věci nezužitelné. Někdy šlo hovořit i o existenci tzv. věcí opotřebitelných (*res quae usu minuuntur*), tedy takových věcí, které se častým užíváním znehodnotily (např. šaty), tyto měly stejné postavení jako věci zužitelné.⁵¹

Věci genericky (druhově) určené a **věci speciální**. Toto dělení mělo význam pouze ve vztahu k vymezení předmětu závazku. Věcmi určenými podle druhu jsou věci, u kterých nezáleží na individualitě předmětu, nýbrž na jejich počtu, míře nebo váze. Toto dělení tedy nevypovídá nic o povaze věci jako takové. Předmětem závazku může být např. jakýkoli obraz z určité sbírky a jedná se tedy o věc určenou genericky, i když izolovaně se bezpochyby jedná o věc speciální.⁵²

Věci dělitelné (*res quae sine interitu dividi possunt*) a **nedělitelné** (*res quae sine interitu dividi non possunt*). Toto dělení mělo význam hlavně při vypořádání spoluvlastnictví. Římští právníci uznávali, že některé věci lze reálně rozdělit, aniž by byla porušena jejich podstata, resp. došlo k jejich zničení. Takovými věcmi byly především nezastavěné pozemky, peníze apod., kdežto nedělitelnými věcmi byly např. otrok, zvíře, umělecká díla apod.⁵³ Dle Bonfanteho byly dělitelnými věcmi ty věci, které mohly být rozděleny v „homogenní části“ tak, aby si každá z těchto nových částí byla sto zachovat podstatu i funkci celku. Kritériem

49 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: Díl 2. Právo majetkové*. Praha: vlastní náklad, 1935, s. 187.

50 Gai. 2, 19. Věci nemancipační přecházejí totiž plnými právními účinky na druhého (již) pouhou tradicí, ovšem jsou-li tělesné a tím k tradici způsobilé.

51 Viz REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Římské právo...*, s. 220. Srov. také DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz a kol. *Právo římské: Základy Soukromého práva...*, s. 168.

52 Viz DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz a kol. *Právo římské: Základy Soukromého práva...*, s. 169-170. Srov. také KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 87.

53 REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Římské právo...*, s. 220.

pro určení, zdali byla věc takto dělitelná, bylo hledisko hospodářsko-sociální.⁵⁴

Věci jednoduché, složené a hromadné. Pro cíle této práce nejdůležitější rozdělení věcí zachytil římský právník Sextus Pomponius. Protože toto rozdělení velmi úzce souvisí s institutem součásti věci, blíže se mu věnuje následující kapitola o součásti věci v právu římském.

Postavení plodů. Plod (*fructus*) by se dal označit za jakousi zvláštní kategorii věci. „Rozumí se jím v nejčistším smyslu pravidelný hospodářský výtěžek věci, tedy nejen plody ve smyslu organickém (ovoce, květy, dříví, mléko, vejce, mláďata zvířat), nýbrž i výtěžek anorganický (nerosty z dolů a lomů).“⁵⁵ Pokud tyto výtěžky vyplývaly z přirozené povahy věci, označovaly se jako *fructus naturales*. V případě výtěžku vyplývajícího z určitého právního poměru se takový „plod“ označoval jako *fructus civiles*. Jednalo se zejména o úroky či nájemné, které věc pravidelně „poskytovala“ ve formě finanční hodnoty, tj. peněz.⁵⁶

Dokud byl plod připojen k plodonosné věci (*fructus pendentes* – např. jablko na větvi stromu), nebyl věcí. Plody byly tedy považovány za nesamostatné součástky věci (viz dále). V okamžiku oddělení se ovšem plody stávaly samostatnými (*fructus separati*), a tak i věcmi se všemi důsledky.⁵⁷

2.2 Součást věci

Římské právo neznalo pojem součásti věci, tak jak je zná současné právo. Slovem *pars* se označovala konkrétní část věci, dále také jakýkoli od věci odtržený či všechno, „co podstatně patří k úplnosti a bezvadnosti věci.“ Slovem *pars* se označovala i míra účastenství na nějakém právu.⁵⁸ Pokud římské právo řešilo otázku vlastnictví věci, která byla spojena s věcí jinou, užívalo se pojmu ustupovat (*cedere*) „silnějšímu“ vlastnickému právu či přirůstat (*accessio*) k věci. Latinský termín pro součást věci – *pars rei* – je až dílem recepce římského práva.⁵⁹

2.2.1 Věci jednoduché, složené a hromadné

Jak již bylo naznačeno v kapitole o rozdělení věcí v římském právu, je zřejmé

54 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva*. 9. vydání. Brno: Právník, 1932, s. 259.

55 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 186.

56 Tamtéž. Viz také REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Římské právo...*, s. 222.

57 Tamtéž.

58 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 262.

59 HRDINA, Antonín Ignác, DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 51.

vhodnější provést výše uvedené rozdělení věcí na tomto místě, neboť problematika součástí věci nejen že velice úzce souvisí s tímto rozdělením (tedy především pokud jde o věci jednoduché a složené), nýbrž na něj i přímo navazuje. O tom, že římscí juristé, uznávali výše uvedené dělení, víme na základě tzv. Pomponiova fragmentu.⁶⁰ Dle Bonfanteho se dělení na věci jednoduché a složené zakládá opět (jako u věcí dělitelných a nedělitelných) na „kritériu hospodářsko-sociálním“⁶¹

Věci hromadné (*corpora ex distantibus, universitas rerum distantium*) byly soubory jednotlivých věcí, které pro svou povahu tvořily funkční celek. Jednalo se tedy např. o stádo dobytka, knihovnu, sklad či kupecký krám.⁶² Pojetí věci hromadné bylo v římském právu značně odlišné od moderního práva, neboť předmětem věcných práv byly jednotlivé věci (tedy např. kusy dobytka nebo jednotlivé knihy), přičemž mohly být ve vlastnictví zcela jiných osob. V praxi ovšem mohlo být disponováno jak s věcí hromadnou, tak s jejími

60 Dig. 41, 3, 30: *Rerum mixtura facta an usucapionem cuiusque praecedentem interrumpit, quaeritur. Tria autem genera sunt corporum, unum, quod continetur uno spiritu et Graece hynwmenon [continuum] vocatur, ut homo tignum lapis et similia: alterum, quod ex contingentibus, hoc est pluribus inter se cohaerentibus constat, quod sunymmenon vocatur, ut aedificium navis armarium: tertium, quod ex distantibus constat, ut corpora plura non soluta, sed uni nomini subiecta, veluti populus legio grex. Primum genus usucapione quaestionem non habet, secundum et tertium habet. § 1 Labeo libris epistularum ait, si is, cui ad tegularum vel columnarum usucapionem decem dies superessent, in aedificium eas coniecisset, nihilo minus eum usucapturum, si aedificium possedisset. Quid ergo in his, quae non quidem implicantur rebus soli, sed mobilia permanent, ut in anulo gemma? In quo verum est et aurum et gemmam possideri et usucapi, cum utrumque maneat integrum. § 2 De tertio genere corporum videndum est. Non autem grex universus sic capitur usu quomodo singulae res, nec sic quomodo cohaerentes. Quid ergo est? Etsi ea natura eius est, ut adiectionibus corporum maneat, non item tamen universi gregis ulla est usucapio, sed singulorum animalium sicuti possessio, ita et usucapio. Nec si quid emptum immixtum fuerit gregi augendi eius gratia, idcirco possessionis causa mutabitur, ut, si reliquus grex dominii mei sit, haec quoque ovis, sed singulae suam causam habebunt, ita ut, si quae furtivae erunt, sint quidem ex grege, non tamen usucapiantur.* „Zda smíšené (různých) předmětů přerušuje předcházející vydržení každého jednoho, je otázka. Existují tři druhy těles, za prvé takové, které sestávají z jednoho celku, [...] (jednotné), jako otrok, trám, kámen a podobné; za druhé takové, které sestávají ze složených, tj. více vzájemně souvisejících, zvané [...] (složené), jako dům, loď skříní; za třetí takové, které se sestávají z různých samostatných, jako takové nikoli samy o sobě existují, nýbrž pod určitým jménem pojatá tělesa, např. národ, legie, stádo. První druh nemůže dát podnět ohledně vydržení k žádným otázkám, tak však druhý a třetí. 1 § Labeo píše v Knihách jeho dopisů, že, když tomu, kterému k vydržení střešních tašek nebo sloupů chybí (pouze jen) deset dnů, tyto však zasadil do budovy, je přesto vydrží, pokud držel budovu. Jak potom u těch, které nejsou zasazeny do nemovitě věci, nýbrž zůstanou movitými, jako drahokam v prstenu? Zde není důvod pro pochyby, že jak zlato, tak i drahokam (jako jedna věc) je držena a vydržena, protože obojí vytváří jeden celek. § 2 Ohledně třetího druhu věcí je též třeba zkoumat; celé stádo nemůže být vydrženo jako jednotlivé věci, ale ani jako související; jak je to tedy? Ačkoli je jeho povaha toho druhu, že přiřčením nových těles, zůstane tím samým, pak přesto nedochází k vydržení celého stáda, nýbrž drženy jsou jen jednotlivá zvířata, pak jsou i ony vydrženy, a tím, že je něco koupeno a přiřčeno ke stádu, aby bylo rozmnoženo, byť jde jen o jedinou ovci, se nemění důvod držby, takže zbytek stáda je mým vlastnictvím, mají každá vlastní důvod držby, takže když jsou mezi nimi ukradené, sice náleží stádu, avšak nebudou vydrženy.“ Překlad převzat z MELZER, Filip, TĚGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 294.

61 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 259.

62 „V antickém světě to byly[věcmi hromadnými] jen hromady zvířat: stádo.“ Viz BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 261.

jednotlivými prvky. Hospodářská jednota hromadné věci se projevovala také např. při vindikaci (žaloba na vydání bezprávně drženého stáda – *vindicatio gregis*) či v rámci *ususfructus*.^{63 64}

Od věcí hromadných je nutno odlišovat věci jednoduché a složené, neboť ty vždy tvořily jeden předmět právních vztahů jako celek, jak je uvedeno dále.

Věci jednoduché (*corpora continua, res singulares, corpus unitum*) byly věcmi, které „ve vědomí a zvyklosti společnosti“ byly pojímány jako jednotný celek (*quae uno spiritu continentur*).⁶⁵ „Dle Pomponia jde o hmotnou, organickou souvislost.“⁶⁶ Jejich podstatou tedy bylo, že „pokud existovali v přírodě jako celek, jejich právní vztahy tvořily celek.“⁶⁷ Jednoduché věci tvořily přirozený celek jako např. kámen, otrok, trám apod. Pokud byla ovšem jednoduchá věc rozdělena na další části, vnikaly k těmto dalším částem nové právní vztahy (pokud se samozřejmě dalo nahlížet na nové části jako na samostatné věci v právním smyslu).⁶⁸ Dle Sommera se za jednoduché věci ovšem považovaly i věci, které se skládaly ze součástí. Takto mohla jednoduchá věc vzniknout „svařením kovových součástí (*ferruminatio*)“ nebo např. organickým spojením pozemku a plodin do něj zakořeněných.^{69 70}

Věci složené nebo také složité (*corpora ex cohaerentibus, res composita, universitas*

63 DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz a kol. *Právo římské: Základy Soukromého práva...*, s. 169.

64 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 185.

65 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 259.

66 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 184.

67 REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Římské právo...*, s. 220.

68 Tamtéž.

69 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 184.

70 Srov. Dig. 6. 1. 23. 5: Paulus 21 ad ed. *Item quaecumque aliis iuncta sive adiecta accessionis loco cedunt, ea quamdiu cohaerent dominus vindicare non potest, sed ad exhibendum agere potest, ut separentur et tunc vindicentur: scilicet excepto eo, quo cassius de ferruminatione scribit. Dicit enim, si statuariae suae ferruminatione iunctum brachium sit, unitate maioris partis consumi et quod semel alienum factum sit, etiamsi inde abruptum sit, redire ad priorem dominum non posse, non idem in eo quod adplumbatum sit, quia ferruminatione per eandem materiam facit confusionem, plumbatura non idem efficit. Ideoque in omnibus his casibus, in quibus neque ad exhibendum neque in rem locum habet, in factum actio necessaria est.* „Také pokud je cokoli kohokoli jiného spojeno nebo připojeno, považuje se tato věc za příslušenství, a dokud trvá spojení této věci k věci hlavní, nemůže vlastník žalovat reinvindikaci, ale může žalovat pomocí actio ad exhibendum, a to proto, aby se domohl oddělení oněch věcí a tehdy mohl žalovat. Rozumí se, že toto platí s výjimkou toho, co napsal Cassius o ferruminaci. Říká se totiž, že jestliže bylo do sochy ferruminací připojeno cizí rameno, stalo se (toto rameno) součástí většího celku, a jestliže jednou přešlo do vlastnictví jiného, třebaže by později došlo k oddělení, původnímu vlastníkovi nebude navraceno vlastnictví. To, co bylo řečeno, neplatí o věcech, které byly pevně, viditelně spojeny za pomoci olova (plumbatura), neboť ferruminace působí splynutí dvou věcí téže podstaty, plumbatura nezpůsobí jejich spojení. A tak ve všech těchto případech, ve kterých není možné použít ani žalobu ad exhibendum, ani reinvindikaci, bude nutno použít actio in factum.“ Překlad převzat z DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu soukromého práva římského*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 45. Alternativní překlad je možné nalézt v BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *CORPUS IURIS CIVILIS – DIGESTA – Tomus I*. Bratislava: Eurocodex, 2008, s. 151.

rerum cohaerentium) byly věci, které se skládaly z více součástí, jenž byly mechanicky spojené v jeden celek. Také věci složené byly předmětem jediného práva, tedy tvořily jediný právní celek, a v tomto ohledu na ně bylo nahlíženo stejně jako na věci jednoduché a zcizení složené věci nutně dopadalo i na její součásti. Rozdíl ovšem spočíval v tom, že po rozložení složené věci se „probouzely“ veškerá práva, která k jednotlivým částem existovala v době před spojením.⁷¹ Za příklady vzniku složené věci mohou posloužit zasazení kamene do prstenu, stavba domu z jednotlivých stavebních prvků (cihel, kamení, trámů) nebo stavba lodi.

2.2.2 Samostatné a nesamostatné součásti věci, *accessio cedit principali*

Z výše uvedeného rozdělení vyplývá, že jak jednoduché, tak složené věci se mohly skládat, resp. mohly vzniknout z různých dílů, součástek či součástí. Sommer pro tyto jednotlivé součásti užívá dělení na nesamostatné a samostatné součásti. Případy nabytí vlastnictví spojením dvou věcí, a to věci vedlejší (akcesorické) s věcí hlavní – tedy té, která je určující pro sociální funkci celku⁷², se nazývají akcesí (*accessio*).⁷³ Vlastník hlavní věci se pak stává i vlastníkem celku, tedy i „pohlčené“ součásti (samostatné či nesamostatné), což je vyjádřeno zásadou *accessio cedit principali*.⁷⁴

O **nesamostatných součástech** hovoříme v souvislosti s jednoduchými věcmi. Veškerá práva k nesamostatným součástem zanikají vznikem nové věci, a to ať už se jedná o výše zmiňované svaření či zakořenění. Zjednodušeně řečeno vždy jde o spojení tak přirozené, že už není možné součást považovat za samostatnou. Dle Bonfanteho se jedná o případy tzv. pravé akcese, jejíž hlavním znakem je, že byla definitivní, tedy že bylo nemožné věci odloučit a uvést tak do původního stavu (*pristina causa*).⁷⁵ Dřívější vlastnictví k součástkám tedy „po sloučení zaniká a potomním oddělením neoživne.“⁷⁶

Romanisté rozlišovaly následující případy pravých akcesí movitých věcí k movitým věcem: *ferruminatio*, *tinctura*, *textura*, *scriptura*, *pictura* a např. v Gaiovi učebnici je uvedeno několik jejich případů, přičemž byly řešeny situace, která věc byla věcí hlavní a kdo se tedy

71 Kinel připomíná středověkou nauku, která hovořila o tzv. spícím vlastnictví – *dominium dormiens*. Viz KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s. 83.

72 Takové určení hlavní věci zastávali Prokuliané, přičemž tento názor byl přijat i Justiniánem. Naopak dle Sabiniánů byla hlavní věcí „věc většího objemu, rozsahu, anebo aspoň věc větší ceny.“ Viz BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 278.

73 Tamtéž. Termín *accessio* v tomto ohledu není římský. Ten se totiž vztahoval pouze na označení akcesorických věcí, vztah mezi věcmi či spojení věcí (viz kapitola 2.3).

74 Tamtéž.

75 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 278.

76 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 185.

stal vlastníkem celku.

Opírajíc se o přirozené právo je řešena situace, kdy dojde ke spojení papíru (pergamenu) se zlatým písmem (*scriptura*). Vlastníkem papíru zůstává původní vlastník papíru, neboť „písmo ustupuje papíru nebo pergamenu.“⁷⁷

Opačně je řešena situace, kdy dojde ke spojení malby (obrazu) a desky (*pictura*). V tomto případě převládal názor, že „deska ustupuje malbě.“⁷⁸

Jednoduchá věc vznikla také pokud došlo k vetkání cizí purpurové nitě do šatů (*textura*). Purpur se stal součástí šatů, byť jde o věc hodnotnější, neboť „přírutek ustupuje šatům.“ Vlastníkovi purpuru opět náležela žaloba z kondikce.⁷⁹

Ferruminatio znamenalo „spojení dvou stejných kovů svařením“, a to tak, že bylo „dosaženo spojení naprosto pevného, kladivu vzdorujícího, nerozlučitelného ani účinkem tepla.“⁸⁰

Samostatné součásti jsou součástmi věci složené a jejich podstata se oddělením nemění. Mohou být ve vlastnictví osob odlišných od vlastníka složené věci, ale jejich vlastnické právo tzv. spí (*dormit*). To znamená, že vlastnické právo k součástce po oddělení ožívá a může být uplatněno. To, že vlastnictví spalo neznámá, že vlastníci součástek neměli k dispozici žádná práva. Tak především se mohli na vlastníkovu složené věci domáhat oddělení součástky (resp. předložení součástky na soud) prostřednictvím *actione ad exhibendum*.^{81 82}

Vzhledem k tomu, že za samostatné součásti byl považován i stavební materiál (*tignum iunctum aedibus*) pro stavbu domu, zřejmě bylo nutné, aby se pro podobné typy složených věcí uplatňovala odlišná pravidla, neboť by pravděpodobně bylo nevhodné a neúčelné „rozebírat“ domy např. pouze z rozmaru (nebo i zlovůle) vlastníka trámu užitého pro stavbu cizího domu. Takto již zákon XII desek obsahoval pravidlo, že „dřevo vestavěné do budov anebo jako opěra na vinici ať nevytrhává.“⁸³ To dokonce platilo i pro dřevo ukradené

77 Gai. 2, 77.

78 Gai. 2, 78.

79 „Accessionis vice cedit vestimento“ Viz Inst. 2, 1, 26. Dle Bofanteho se v klasickém právu neuznávala *textura* za případ pravé akcese a text Jistiniánových institucí byl zřejmě interpolován. Navíc „Ulpian přiznával *actio ad exhibendum*.“ Viz BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 281.

80 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 280.

81 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 185.

82 DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz a kol. *Právo římské: Základy Soukromého práva...*, s. 169.

83 Lex XII VI. 8: TIGNUM IUNCTUM AEDIBUS VINEA[E]VE [ET CONCAPIT] NE SOLVITO.

(*tignum furtivum*), ovšem v tomto případě náležela vlastníkovu žaloba (*actione de tigno iuncto*) na dvojnásobek proti tomu, kdo byl usvědčen ze zastavění.⁸⁴ Z tohoto vyplývá, že vlastníkovu součástky (staviva) nemohla sloužit ani vindikace ani *actione ad exhibendum*.

2.2.3 Součást pozemku a *superficies solo cedit*

Zvláštní pravidla se uplatňovala také v souvislosti s pozemky jakožto jediným druhem nemovité věci. Pozemky byl ze své povahy jednoduché věci, a tak pokud došlo ke sloučení pozemku s jinou věcí, jednalo se o sloučení přirozené (organické), a proto vždy vznikala jednoduchá věc. Pro případ konfliktů vlastnických práv, kdy došlo např. k zasazení cizí rostliny na pozemek, bylo nutné stanovit pravidlo, které by řešilo, či vlastnické právo je silnější, neboť po sloučení v jednoduchou věc mohlo existovat pouze jedno. Slovy Gaiovy učebnice byla tímto pravidlem zásada podle přirozeného práva, že „povrch ustupuje půdě“ neboli *superficies solo cedit*.⁸⁵

Zásada měla bezvýjimečné uplatnění a vlastník pozemku se automaticky stával vlastníkem všeho, co bylo spojeno s pozemkem. Přesněji řečeno vlastnické právo vlastníka pozemku se neměnilo, neboť vše, co bylo spojeno s pozemkem se stalo součástí pozemku, a tudíž věc zanikala.

Tak „se podle přirozeného práva stává naším vlastnictvím to, co někdo vystaví na naši půdě, [a to] i kdyby stavěl pro sebe: protože povrch ustupuje půdě.“⁸⁶ Jedná se o tzv. akcesi *inaedificatio*. Justiniánské Instituce tento případ rozvádí především v otázce vlastnictví stavebního materiálu, a to ve dvou situacích:

1. V prvním případě se řeší situace, kdy někdo postaví budovu **na svém pozemku z cizího materiálu**. Vlastník materiálu nebude vlastníkem stavby, neboť se uplatňuje *superficies solo cedit*. Ovšem vlastnictví ke stavebnímu materiálu nezaniká, neboť v případě stavby se jedná o věc složenou (tedy jednotlivé věci mechanicky spojené), a proto se v případě zbourání stavby vlastnictví ke stavivu „probouzí“. Jde tedy o stejný

84 Dig. 47, 3, 1: *Ulpianus libro 37 ad edictum. pr. Lex duodecim tabularum neque solvere permittit tignum furtivum aedibus vel vineis iunctum neque vindicare (quod providenter lex effecit, ne vel aedificia sub hoc praetextu diruantur vel vinearum cultura turbetur): sed in eum, qui convictus est iunxisse, in duplum dat actionem.* „Zákon XII desek ani nedovoluje vytrhávat ukradené dřevo vestavěné do budov nebo jako opora na vinici, ani je vindikovat, ... ale proti tomu, kdo byl usvědčen ze zastavění, dává žalobu na dvojnásobek.“ Překlad převzat z SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva – Fontes iuris romani*. 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2004, s. 37. Srov. též Dig. 6, 1, 23, 6 a Dig. 6, 1, 23, 7.

85 Gai. 2, 73.

86 Tamtéž: „*Praeterea id quod in solo nostro ab aliquo aedificatum est, quamvis ille suo nomine aedificaverit, iure naturali nostrum fit, qua superficies solo cedit.*“

případ, který upravoval již Zákon dvanácti desek (viz předchozí podkapitola).⁸⁷

2. Naopak, pokud někdo postaví dům **na cizím pozemku z vlastního materiálu**, materiál se stane vlastnictvím toho, jehož je pozemek a uplatní se tedy zásada *superficies solo cedit* v plné šíři. Důvodem pro toto řešení je, že se materiál považuje za zcizený z vůle stavebníka, „zejména tehdy, když mu nebylo neznámé, že stavěl na cizím pozemku.“ Pokud ovšem byl stavebník v dobré víře, že staví na pozemku svém, mohl odmítnout vydání domu (resp. uplatnit námitku zlého úmyslu – *doli mali repelli*), a to dokud mu vlastník nezaplatí „hodnotu materiálu a odměnu řemeslníkům.“⁸⁸

V případě rostlin, což je dle Gaia častější, jsou samozřejmě následky totožné. Tyto nastávají od doby, kdy „v zemi zapustí kořeny.“⁸⁹ Pokud rostlina nezakoření, zůstává „ve vlastnictví toho, komu patří.“ V případě zasazených rostlin hovoříme o akcesi *implantatio*. Pravidlo zasahovalo i stromy již zakořeněné, a tak pokud např. kořeny stromu zasazeného poblíž hranice cizího pozemku počaly zasahovat na cizí pozemek, strom se stal spoluvlastnictvím vlastníků sousedních pozemků.⁹⁰ Dalším typem akcese je *satio*, tedy v případě obilí (či jiného semena), „které někdo zaseje na naší půdě“⁹¹, přičemž nastávají stejné následky z téhož důvodu jako v případě *implantatio*.

I v případě rostlin a semen platilo že, kdo zasadil rostlinu v dobré víře, mohl

87 Inst. 2, 1, 29: *Cum in suo solo aliquis aliena materia aedificaverit, ipse dominus intellegitur aedificii, quia omne quod inaedificatur solo cedit. Nec tamen ideo is, qui materiae dominus fuerat, desinit eius dominus esse: sed tansisper neque vindicare eam potest neque ad exhibendum de ea re agere propter legem duodecim tabularum, qua cavetur, ne quis tignum alienum aedibus suis inunctum eximere cogatur, sed duplum pro eo praestes per actionem quae vocatur de tigno inuncto (appellatione autem tigni omnis materia significatur, ex qua aedificia fiunt): quod ideo provisum est, ne aedificia rescindi necesse sit. Sed si aliqua ex causa dirutum sit aedificium, poterit materiae dominus si non fuerit duplum iam persecutus, tunc eam vindicare ad exhibendum agere.* „Jestliže někdo postavil z cizího materiálu budovu na svém pozemku, bude považován také za vlastníka stavby, neboť vše, co je na pozemku postaveno, je jeho součástí. Vlastník stavebního materiálu však nepřestává být jeho vlastníkem. Zatím však nemůže vzhledem k ustanovení zákona XII. desek ani vindikovat, ani požadovat vydání materiálu, neboť je zde stanoveno, že ten, kdo zastavěl cizí trám do své stavby, nemůže být přinucen ho vytrhnout, ale může být na základě žaloby ze zastavěného trámu povinen nahradit dvojnásobek jeho hodnoty (pod označením trám se myslí také jakýkoliv jiný materiál, z něhož může být stavba postavena). Toto bylo předvídáno proto, aby nebylo nutné bourat stavby. Jestliže je však stavba z nějakého důvodu zbourána, může vlastník stavebního materiálu, pokud již nedostal dvojnásobek hodnoty, tento materiál vindikovat a požadovat jeho vydání.“ Překlad převzat z BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones – Justiniánské Instituce*. Praha: Karolinum, 2010. s 101-103.

88 Inst. 2, 1, 30.

89 Gai. 2, 74: „*Multoque magis id accidit et in planta, quam quis in solo nostro posuerit, si modo radicibus terram complexa fuerit.*“

90 Inst. 2, 1, 31.

91 Gai. 2, 75.

odmítnout vydání rostliny či pozemku v případě, kdy vlastník pozemku odmítá uhradit náklady vynaložené na satbu či semena.⁹²

Podle přirozeného práva se součástí pozemku stala i naplavenina jakožto přírůstek pozemku. Jedná se o akcesi nemovité věci k nemovité věci, tedy (pozemku k pozemku). Za naplaveninu se považovalo to, „co řeka na náš pozemek přináší tak pomalu, že nejsme s to posoudit, jak mnoho v tom kterém okamžiku toho přibývá. Proto se běžně říká, že jako naplavenina přibývá to, co přibývá tak pomalu, že klame náš zrak.“⁹³ Pokud se ovšem část jednoho pozemku odtrhne (tzn. dojde k tomu rychleji než u naplaveniny) a řeka jej odnese k sousednímu pozemku, vlastnické právo k odtrhnuté části zůstane zachováno. Ovšem jen do té doby, než „stromy, které se nacházely na tomto odtrhnutém pozemku, zakoření do sousedova pozemku.“⁹⁴

2.3 Příslušenství věci

Obsah pojmu příslušenství věci se v právu římském značně odlišoval od pojetí moderního, ba co víc, již samotný latinský název pro příslušenství (*pertinentia*) není původní, nýbrž ze zřejmě začal užívat až v 17. století.⁹⁵ I kategorie příslušenství je pro římské právo neznámá, ta má pravděpodobně původ ve středověku a vyvinula se především pro potřebu zachovat při disponování s pozemkem jeho nezbytný inventář pro hospodaření s ním.⁹⁶ Namísto toho Římané pro to, co dnes považujeme za příslušenství, užívali pojmů „*quasi pars rei*“ (jakoby část věci) nebo přímo '*pars rei*' (část věci).⁹⁷ Pod dnešní pojem příslušenství by spadaly i věci spadající se pod pojem *instrumentum* (viz dále). Již z tohoto je patrné, že není úplně jednoduché vystihnout, co vše pojem příslušenství zahrnuje.

Za možné vodítko může posloužit Bonfanteho kategorie **akcesorických věcí**. Jedná se o modernímu právu známou koncepci vztahu mezi hlavními a vedlejšími (akcesorickými) věcmi, přičemž tento dopadal na věci fyzicky spojené nebo ve vzájemném vztahu. Věcí akcesorickou (*accessio*) byla věc, která sloužila věci hlavní, tj. té, jež „určuje podstatu a

92 Gai. 2, 76: *Sed si ab eo petamus fundum vel aedificium et impensas in aedificium vel in seminaria vel in sementem factas et solvere nolumus, poterit nos per exceptionem doli mali repellere utique si bonae fidei possessor fuerit.* Srov. Inst. 2, 1, 32.

93 Gaius 2, 70; překlad viz KINCL, Jaromír. *Gaius – učebnice práva ve čtyřech knihách*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1981, s 89.

94 Inst. 2, 1, 21; viz BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones – Justiniánské Instituce...*, s. 99.

95 HORÁK, Ondřej. Sdílení příslušenství osud věci hlavní? Ke změnám v souvislosti s novým občanským zákoníkem. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 6, s. 192.

96 BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva...*, s. 262.

97 KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo...*, s 84.

sociální funkci celku.“ Bonfante mezi akcesorické věci řadí jak věci spadající pod *partes* (kamej vložená do prstenu; tyče, náležející k vinici; otroci náležející ke statku), tak hospodářsky významné věci či věci k ozdobě jako např. *instrumentum fundi* či *domus*.⁹⁸

Hlavním obecným rysem příslušenství samozřejmě je, že se jedná o věc jak hmotně, tak právně samostatnou.⁹⁹ Nejednalo se však o věc samostatnou hospodářsky, neboť se jednalo o věc určenou „podle vlastníkova rozhodnutí“ k trvalému užívání věci hlavní (typickým příkladem je klíč k domu). Tato nesamostatnost znamenala, že tyto věci „v pochybnosti postihuje právní osud věci hlavní.“¹⁰⁰

2.3.1 Právní osud příslušenství

Zásada *accessorium sequitur principale* (či *accessio cedit principali*) se v moderním právu někdy nesprávně chápe jako „klasické pravidlo, že rozhodne-li se o právním osudu vlastní věci, sleduje též osud i příslušenství.“¹⁰¹ I když má toto pravidlo původ v římském právu, dá se říci, že jeho tehdejší význam byl do značné míry jiný a týkalo se nabývání vlastnictví akcesí (viz výše) či hospodářsky nesamostatných předmětů (viz dále). Jak je uvedeno výše, Římané nemohli oddělovat příslušenství a součást věci tak, jako to dělá moderní právo, neboť zvláštní kategorii příslušenství neuznávali. Spíše by se dalo říci, že zásadní právní význam mělo pouze rozlišování samostatných a nesamostatných součástí věci.

Aby tedy bylo možné lépe pochopit jakým způsobem se uplatňovala či neuplatňovala výše uvedená zásada ve vztahu k věcem, které spadají pod moderní pojem příslušenství, je na místě znovu rozebrat některé znaky příslušenství.

Samostatná věc. Příslušenství je samostatnou věcí v právním smyslu. Je to tedy samostatný objekt, který má ve existenci ve vnějším světě. Vlastník může tedy příslušenství kdykoliv volně zcizovat, zatěžovat apod. V tomto je shledán rozdíl od součástí věci, resp. od samostatných součástí věci, které jsou sice také věcmi v právním smyslu, ale práva k nim podobu spojení s „hlavní“ věcí spí. Dalším možným rozdílem je, že příslušenství nemusí být fyzicky spojeno s „hlavní“ věcí, a i když spojeno je, zanechává si svou samostatnou povahu. Lze s ním tedy volně nakládat bez nutnosti oddělení.

98 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 261-262.

99 REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Římské právo...*, s. 221.

100 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 185-186.

101 Důvodová zpráva k NOZ, s. 129.

Hospodářská nesamostatnost.¹⁰² Nejspíše rozhodující atribut příslušenství podle Sommera. I když se jedná o samostatnou věc, povaha věci ji předurčuje k tomu, aby „sloužila“ ku prospěchu jiné věci (např. jediným smyslem klíče je, aby otevřel dveře, a tak pouze „slouží“ hlavní věci).

Pravděpodobně proto se pro takový vztah mezi vedlejší a hlavní věcí užívalo pojmu „jakoby část věci“ – *quasi pars rei*. Jejich faktický a objektivně zjistitelný vztah byl takové povahy, že bylo účelné na věc hledět jako na součást věci. Proto se tedy i na tyto právně samostatné a třeba i fyzicky nespojené věci hledělo jakoby na části věci, a proto se také uplatňovalo pravidlo *accessorium sequitur principale*. V římském právu toto pravidlo tedy znamenalo spíše to, že v pochybnostech „přírustek následuje věc hlavní.“¹⁰³

Tak např. Rebro se ve své učebnici drží tohoto, z římsko-právního hlediska, tradičního významu a uvádí předmětnou zásadu pouze u součásti věci.¹⁰⁴ Sommer upřesňuje, že „osudy věci hlavní sdílejí tu jen takové předměty, které, sloužíce věci hlavní (*perpetui usus causa in aedificio sunt*), nemají podle své povahy samostatného hospodářského určení, jako jsou klíče nebo závory. Věci takové považují se totiž za součástku věci hlavní (*quasi pars aedium vel propter aedes habentur*)“¹⁰⁵ [...] Naproti tomu předměty sice k užívání hlavní věci určené, avšak i o sobě užitečné, osudy hlavní věci nesdílejí. Tak zejména inventář (*instrumentum fundi*), sudy, skříně na knihy.“¹⁰⁶ Stejný názor vyjadřuje i Bonfante: „disposice s věcí hlavní nevztahuje se i na věci akcesorické, pokud nejsou *partes rei*.“¹⁰⁷

Instrumentum, by se tedy dalo považovat za určitou kategorii věcí, tvořící vybavení

102 Dig. 19, 1, 17, 2: *Fundo vendito vel legato Sterculinum et stramenta emptoris et legatarii sunt, ligna autem venditoris vel heredis, quia non sunt fundi, tametsi ad eam rem comparata sunt. In Sterculino autem distinctio Trebatii probanda est, ut, si quidem stercorandi agri causa comparatum sit, emptorem sequatur. Si vendendi, venditorem, nisi si aliud actum est: nec interest, in stabulo iaceat an Acervus sit.* „Po prodání nebo odkázání sterculinovského pozemku [...] i sláma (stelivo), náleží kupci a odkazovníku, avšak dřevo náleží prodávajícímu, protože není [součástí] pozemku (statku), ačkoliv bylo získáno pro užití na pozemku (statku). Avšak v případě hnoje, podle správného rozlišení Trebatiova, je třeba prokázat, za jakým účelem byl zřízen. Jestliže byl hnůj zřízen kvůli hnojení pole, náleží kupci, jestliže byl zřízen kvůli prodeji, náleží prodávajícímu, pokud nebylo mezi stranami dohodnuto něco jiného. Ani nezáleží na tom, zda se v okamžiku prodeje leží ve stájích nebo zda je složen v hromádách.“ Překlad převzat z DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva...*, s 46. Dřevo tedy bez dalšího nebylo převedeno na kupce, a to zřejmě z toho důvodu, že ve dřevě lze spatřovat hospodářskou samostatnost a jinou využitelnost než v souvislosti s tím konkrétním pozemkem. Na druhou stranu stelivo a hnůj, který byl zřízen ke hnojení pozemku, byli považováni za *quasi pars rei* a náleželi kupci.

103 HORÁK, Ondřej. Sdílí příslušenství osud věci hlavní?..., s. 192.

104 REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Římské právo...*, s. 221.

105 Dig. 19, 1, 12, 31.

106 SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského...*, s. 186.

107 BONFANTE, Pietro. *Institute římského práva...*, s. 262.

jiné věci (např. pozemku – v takové případě se jednalo o *instrumentum fundi*) či nástroje sloužící k užítku jiné hlavní věci. Pro přiblížení pojmu *instrumentum* bude nejlepší užít originálních pramenů:

Dig. 19.1.17pr.

Ulpianus libro 32 ad edictum

Fundi nihil est, nisi quod terra se tenet: aedium autem multa esse, quae aedibus adfixa non sunt, ignorari non oportet, ut puta seras claves claustra: multa etiam defossa esse neque tamen fundi aut villae haberi, ut puta vasa vinaria torcularia, quoniam haec instrumenti magis sunt, etiamsi aedificio cohaerent.

„Nic není pozemku, leda že se drží země, avšak je mnoho [věcí] ze stavení, která nejsou k stavením připojena [nejsou se staveními spojena], jež nesluší se opomíjet, např. závory, klíče, zámky. Mnohé [věci] zakopané do země však nejsou [součástmi] pozemku nebo statku jako např. nádoba se slisovaným vínem, neboť tyto jsou více nástroji, než že přísluší budově.“¹⁰⁸

Z pramenů se dá také zjistit, že k pozemku nepatřily ani ryby v rybníce, slepice či jiná živá zvířata na pozemku.¹⁰⁹ Základní hlediska pro určení, co patřilo k domu (a v konečném důsledku tedy i pozemku) shrnují následující fragmenty:

Dig. 19,1,13,31:

Aedibus distractis vel legatis ea esse aedium solemus dicere, quae quasi pars aedium vel propter aedes habentur, ut puta putealia. „Když se dům zcizil anebo odkázal, zvykneme si říkat, že patří k domu ty věci, které jsou jako by jeho součástí, anebo které jsou tam kvůli

108 Překlad převzat z DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva...*, s. 44. Blaho ovšem tento fragment překládá následovně: „K pozemku patří pouze to, co je pevně spojené se zemí. Avšak je třeba vědět, že k domu patří mnohé věci, které nejsou s domem spojené, například zámky, klíče, závory. Mnohé věci jsou ještě k tomu i zahrabané, a přece nepatří k pozemku nebo k domu, například lisovací nádoby na víno, protože tyto předměty jsou spíše příslušenstvím, a to i přes to, že jsou přidružené ke stavbě.“ viz BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *CORPUS IURIS CIVILIS – DIGESTA...*, s. 385 (překlad autora). Blaho tedy **pojem instrumenti překládá jako příslušenství**. Na tomto příkladě lze ilustrovat obtíže a zároveň otevřenost výkladu při práci s historickým textem. Nicméně se spíše přikláním k překladu Dostalíka a vyložení pojmu *instrumenti* jako nástroji.

109 Dig. 19, 1, 15: *Lines et labra, salientes. Fistulae quoque, quae salientibus iunguntur, quamvis longe excurrant extra aedificium, aedium sunt: item canales: pisces autem qui sunt in piscina non sunt aedium nec fundi.* „Vázy a vodní nádrže, vodotrysky. Též vodovodní potrubí, které je s vodotrysky spojené, i když se vedou daleko od stavby, patří k domu; taktéž kanály. Avšak ryby, které jsou v rybníku, nepatří k domu ani pozemku.“ Dig. 19, 1, 16: *Non magis quam pulli aut cetera animalia, quae in fundo sunt.* „O nic víc [sic nepatří ryby k pozemku] než slepice anebo jiné zvířata, které se nacházejí na pozemku.“ Viz BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *CORPUS IURIS CIVILIS – DIGESTA...*, s. 385 (překlad autora).

domu, například poklop na studnu.“¹¹⁰

Dig. 19.1.17.8: *Castella plumbea, putea, opercula puteorum, epitonia fistulis adplumbata (aut quae terra continentur, quamvis non sint adfixa) aedium esse constat.*
„Olovené rozvaděče vody, studně, [...] poklopy studní, vodovodní kohoutky navařené na vodovodní potrubí [anebo to, co je pevně spojené se zemí, i když to není připevněné k budově] to (všechno), jak je to ustanoveno, patří k budově.“¹¹¹

Důležité bylo ovšem i hledisko časové, resp. trvalost užívání:

Dig. 19.1.17.7

Labeo generaliter scribit ea, quae perpetui usus causa in aedificiis sunt, aedificii esse, quae vero ad praesens, non esse aedificii, ut puta fistulae temporis quidem causa positae non sunt aedium, verum tamen si perpetuo fuerint positae, aedium sunt.

„Labeo zásadně říká: vše, co je v budově na trvalé používání, patří k budově, avšak co je na použití dočasné, to k budově nepatří, například dočasné položené roury nepatří k budově, pokud však byly položeny natrvalo, patří k budově.“¹¹²

Přičemž dočasné přerušení spojení nemělo za následek zánik vztahu mezi příslušenstvím a budovou:

Dig. 19.1.17.10

Ea, quae ex aedificio detracta sunt ut reponantur, aedificii sunt: at quae parata sunt ut imponentur, non sunt aedificii.

„Ty věci, které se z budovy (dočasně) odstranily, aby se tam znovu umístily, patří k budově. Naproti tomu ty, které byly připraveny, aby se tam umístily, nepatří k budově.“¹¹³

Toto potvrzuje i následující fragment:

Dig. 19. 1. 18. 1

Iavolenus 7 ex cass.

Tegulae, quae nondum aedificiis impositae sunt, quamvis tegendi gratia allatae sunt, in rutis et caesis habentur: aliud iuris est in his, quae detractae sunt ut reponerentur: aedibus

110 BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *CORPUS IURIS CIVILIS – DIGESTA...*, s. 384 (překlad autora).

111 Tamtéž, s. 386 (překlad autora).

112 Tamtéž (překlad autora).

113 Tamtéž (překlad autora).

enim accedunt.“

„Střešní tašky, které ještě nebyly vloženy do budovy (na střechu), ačkoli byly s takovým úmyslem přineseny, mají stejné právní postavení jako věci vykopané a odřezané (ruti et caesi). Jiné pravidlo užíváme u těch tašek, které byly ze střechy sejmuty, aby byly později dány zpět. Tyto tašky jsou příslušenstvím budovy.“¹¹⁴

2.4 Shrnutí

Z výše uvedeného je patrné, že římské právo neznalo pojem příslušenství věci (v současném slova smyslu), nýbrž jen součásti věci, v rámci kterých bylo důležité rozlišování, zda se staly součástí akcesí pravou či nikoli. Stejně tak je zásada *accessorium sequitur principale* vyjádřením principu že součásti (přirůstky) následují právní osud věci hlavní, i když se v současném právním pojetí vztahuje na příslušenství věci.¹¹⁵ Právní osud (hlavní) věci následovaly ve výše uvedeném významu pouze *partes* jako části samostatné, mechanicky spojené a dále *partes* spojené zdánlivě, hospodářsky nesamostatné, sloužící hlavní věci (klíče, poklopy na studnu). Při pravé akcesi vznikaly jednoduché (jediné) věci, a jejich „následování“ celku bylo vyjádřeno zásadou *accessio cedit principali* již při jejich vzniku (akcesi). Tak je samozřejmé, že tyto části věci automaticky musely následovat osud celku.

Takto některé věci (klíče, závory, poklopy na studny apod.), které jsou dnes zřejmě považovány za příslušenství, byly v římském právu považovány za jako by součásti věci (*quasi pars rei*), přičemž hlavním hlediskem tohoto určení byla nemožnost samostatné hospodářské existence, a proto se u nich bez dalšího uplatňovala zásada *accessorium sequitur principale*. Hledisko tedy bylo výhradně objektivní a vlastník nemohl takto vyčlenit věc, která jako by součástí ve skutečnosti nebyla.

Naproti tomu jiné věci, které dnes také tvoří příslušenství, osud hlavní věci nesdílely a bylo nutné je při zcizování výslovně zahrnout do obsahu smlouvy. Tyto věci byly mj. označovány pojmem *instrumentum*. Jednalo se tedy o určité nástroje, inventář či vybavení, přičemž tyto věci taktéž sloužily ku prospěchu věci hlavní stejně jako *quasi pars rei*, ovšem

114 Překlad převzat z DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva...*, s. 44-45. Střešní tašky jsou tedy *quasi pars rei*. Blaho překládá, že „patří k domu“ a neužívá výrazu příslušenství. Srov. BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *CORPUS IURIS CIVILIS – DIGESTA...*, s. 387.

115 Pravděpodobně z toho důvodu, že by tato zásada neměla u součástí věci v moderním pojetí žádný význam, neboť současné právo považuje součást věci a věc za jedinou věc. Pojem součást věci v moderním smyslu by vztaženo na římské právo zahrnoval součásti samostatné i nesamostatné (organicky i mechanicky spojené), přičemž by se v konečném důsledku jednalo vždy o jednoduchou věc. Podobně u příslušenství by se jednalo o některé věci *quasi pars rei* a *instrumentum*.

měly samostatný hospodářský význam. Kupříkladu šlo o *instrumentum fundi* (vybavení pozemku – nádoby na víno, nářadí, hromada dřeva apod.), *instrumentum domus* (vybavení domu – věci k údržbě domu, skříně aj.), *instrumentum navis* (vybavení, nástroje při lodi).¹¹⁶

¹¹⁶ SPÁČIL, Jiří. Sporné Otázky institutu „příslušenství věci“. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 2, s. 42.

3 Součást a příslušenství věci v právu moderním

Jak již bylo zmíněno v úvodu práce, právem moderním se pro účely této práce rozumí období od roku 1812 až po současnost. Následující kapitoly budou věnovány jednotlivým právním úpravám, které byly účinné na našem území a jejich pojetí součásti a příslušenství. Opomenut není ani vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, který představoval první pokus o ryze československou kodifikaci občanského práva. I přesto že nikdy nenabyl účinnosti, jedná se o zkoumání-hodný a působivý pokus o transformaci a modernizaci tehdejšího občanského práva, za kterým stojí více než desetileté úsilí nejen těch největších juristů, kteří byli tehdejšímu československému státu k dispozici. Pozornost je věnována i pandektní právní vědě, která zkoumala římské právo pro účely tehdejší doby, a proto představuje ideální navázání na problematiku předmětných institutů v římském právu.

3.1 Pandektní právní věda

Pandektní právní věda uznávala existenci širokého i úzkého pojetí věcí. Věcí v užším smyslu byl samostatný a hmotný předmět. Věcí v širším smyslu bylo vše, co má v právu předmětný význam, tzn. jak věci v užším smyslu, tak i věci nehmotné. Z tohoto pojetí vychází také dělení věcí na věci hmotné a nehmotné. V rámci tradičního rozdělení věcí se rozlišovaly kategorie věcí: nemovitých (pozemky) a movitých (všechny ostatní věci); zastupitelných a nezastupitelných; věcí zuživatelných a nezuživatelných; a reálně dělitelných a nedělitelných.¹¹⁷

Poslední dělení opět úzce souvisí s problematikou součásti věci. Součást věci se v pojetí pandektního práva příliš nelišila od pojetí součásti podle římského práva. Nedělitelné věci byly ty věci, „které nemohou být rozloženy ve více celkův, aby nebyla zničena jich podstata“, přičemž za nedělitelné byly považovány i věci, které nelze rozdělit, aniž by se nepoměrně snížila jejich hodnota.¹¹⁸

Pokud byla věc samostatnou věcí přirozenou, tzn. spojení jednotlivých součástí bylo přirozené, jednalo se navenek o jedinou (jednoduchou věc). Tato také nemohla být předmětem vícero samostatných vlastnických práv. Pokud se ovšem věc, která existovala jako samostatný celek, stala součástí jiné věci, vlastnické právo k této součásti bez dalšího nemuselo zanikat, i když bylo odlišné od vlastnického práva k celku. Pro určení, zda vlastnické právo v těchto

¹¹⁷ ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt, I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2010, s. 61-63.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 63.

případech přetrvalo, bylo důležité především hledisko podstatné souvislosti ve spojení. Vlastnické právo mohlo přetrvat i pokud došlo ke smísení různých hmot.¹¹⁹

Pokud se tedy určitá movitá věc stala do budoucna neoddělitelnou (bez porušení) součástí jiné věci, vlastnické právo k této součásti zaniklo. V ostatních případech při spojení s jinou věcí docházelo pouze k omezení vlastnického práva k „slabší součásti“.¹²⁰

Součástí pozemků byly bez dalšího „rostliny v nich zakořeněné a stavení na nich vyvedená.“ Stejně jako v římském právu se budova stala součástí pozemku jako celek, nikoli ovšem její jednotlivé stavební součásti – stavební materiál. Lze uzavřít, že superficiální zásada se tedy uplatňovala v plném rozsahu a co se součástí věci obecně týče, doktrína bez dalšího převzala úpravu práva římského.¹²¹

Plody byly považovány za součást „hlavní věci“, dokud byly odděleny. I neoddělené plody mohly být ovšem předmětem právních poměrů, a to jako věci budoucí.¹²²

3.1.1 Příslušenství věci

Za příslušenství byly podle pandektní právní vědy považovány „ony věci, které k věcem jiným přísluší, a s nimiž nakládáme jako s částmi nějaké jiné věci, tak že právní dispozice o věci hlavní mlčky z pravidla také vztahuje se k věcem oněm.“ Obecně se dá tedy říci, že zástupci pandektní právní vědy byli názoru, že by příslušenství mělo „mlčky“ následovat právní osud věci hlavní.¹²³

Pokud jde o to, co bylo určující hlediskem pro určení zda je určitá věc příslušenstvím věci jiné, lze dospět k názoru, že nejdůležitějším hlediskem bylo hospodářské určení věci a faktické užívání věci jako příslušenství, přičemž ani tak nezáleželo na „bezprostřednosti“ mechanického spojení - to bylo nutno posoudit případ od případu.¹²⁴

119 Tamtéž.

120 Tamtéž, s. 253.

121 Tamtéž, s. 61.

122 Tamtéž, s. 67.

123 Tamtéž, s. 66. Srov. tamtéž, druhý svazek s. 212, výklad ke kupní smlouvě (smlouvě tržové): „S věci hlavní má [prodávající] vydati i příslušenství její, a to, co k ní od uzavření trhu přibylo jakožto přírůstek, commodum rei.“

124 Tamtéž, s. 66 - „Povaha příslušenstva zakládá se ve spojení, do něhož nějaká věc s jinou svým určením vstoupí, jsouc ustanovena jako věc vedlejší stále sloužící účelům oné hlavní věci a sloužící také skutečně účelům oněm. V poměru tomto mohou býti jak nemovitě věci k jiným věcem nemovitým, tak i věci movité k jiným věcem movitým neb nemovitým; bezprostředního hmotného neb mechanického spojení není k tomu ani všude potřeba, někdy ani nedostačí.“

3.2 Meziválečná československé právní věda

Obecný zákoník občanský byl na našem území účinný od roku 1812 až do roku 1950. I proto se jedná o nesmírně důležitý předmět zkoumání soukromoprávní historické komparace. V rámci této kapitoly je proveden i rozbor příslušných ustanovení OZ 1937 (také „Návrh“).

3.2.1 Věc v právním smyslu

Podle § 285 OZO „všechno, co od osoby je rozdílné a slouží k potřebě lidí, sluje věc v právním smyslu.“ Jedná se tedy o široké pojetí věci. Věcmi nebyly přírodní síly (tekoucí voda, volný vzduch, sluneční světlo apod.), neboť spadaly pod *res omnium communes*, tedy věci společné všem. Pokud ovšem byla přírodní síla ovladatelná či již ovládnutá, jednalo se o věc. Takto například tekoucí spodní voda nemohla být předmětem soukromých práv, a to do okamžiku, kdy byla zachycena.¹²⁵ Užitečnost věci musela spočívat výlučně v hospodářském využití, a nikoli v technickém či estetickém.¹²⁶ Návrh obsahoval obdobné ustanovení v § 80, stanovující, že „Majetková práva se týkají věci v právním smyslu. Věci v právním smyslu je vše, co je rozdílné od člověka a slouží k potřebě lidí.“¹²⁷

Co se týče **rozdělení věcí**, základní ustanovení bylo obsaženo v § 291 OZO. Tak se věci dělily „dle rozdílné povahy své na hmotné a nehmotné, na movité a nemovité, na zužitelné a nezužitelné, na cenitelné a necenitelné.“ Obdobné ustanovení obsahoval i § 81 Osnovy, který stanovil dělení věcí na „hmotné a nehmotné; na movité a nemovité; na hlavní a příslušenství; na jednotlivé a hromadné; na zužitelné a nezužitelné; na zastupitelné a nezastupitelné; na cenitelné a necenitelné.“ Zvláštností Návrhu bylo zahrnutí hromadných věcí a příslušenství mezi „kategorie“ věcí, kdežto další možné rozdělení věcí na dělitelné a nedělitelné zůstalo opomenuto s odůvodněním, že v těchto případech se vystačilo s „jednotlivými zákonnými předpisy, které tu neb onu věc prohlašují za nedělitelnou, zejména

125 Gl. U. 5281: „Parní síla nebo elektrický proud může býti předmětem koupě.“

126 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensko a v Podkarpatské Rusi, Svazek I., Díl druhý § 285 – 530.* Praha: ASPI, 2002, s. 7.

127 Není od věci jako zajímavost uvést, že definice věci měla být v Návrhu zcela vypuštěna, a to zejména proto, že určení pojmu věci je „třeba přenechat nauce.“ A to zejména proto, že „mnohotvárnost hospodářského života vytváří i mnohé předměty, které právnícky lze považovati za věci (na př. advokátní kancelář, adresy odběratelstva, obchodní tajemství atd.) a že tedy pojem věci v právním smyslu je širší než pojem fyzický.“ Nakonec ovšem byla na popud superrevisní definice věci zachována komise zejména proto, že představovala vhodné upozornění pro příjemce zákona, že „pojem věci v právním smyslu je vůbec jiný, než pojem věci ve smyslu fyzickém, a tedy jednak širší, jednak užší.“ Viz Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se vydává občanský zákoník, sněmovní tisk 844, Praha: 1937, s. 256 Dostupné také na: http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_17.htm.

v tom případě, nelze-li ji dělit bez porušení její hospodářské formy nebo hodnoty.“¹²⁸

Lze uzavřít, že oba dva kodexy navazovaly na široké pojetí věcí v římském právu. Nehmotné věci byly dle OZO vymezeny zbytkově tak, že se jednalo o ty věci, které nebyly vnímatelné smysly. Naopak Osnova nehmotné věci nedefinovala vůbec, ale pouze naznačila, že se jedná o práva.¹²⁹

3.2.2 Součást a příslušenství věci dle OZO

Navzdory tomu, že tehdejší doktrína už víceméně striktně rozlišovala pojmy součásti a příslušenství, OZO tak nečinil a pojem součást věci i příslušenství byli podřazováni pod ústřední pojem, kterým bylo příslušenství. Již Rouček však upozorňoval, že „Obojí však musíme rozlišovati, jelikož každá z těchto kategorií má jinou relevanci právní.“¹³⁰ Základním ustanovením byl § 294, který stanovil: „Příslušenstvím rozumí se to, co bývá s věcí trvale spojeno. Sem patří nejen přírůstek věci, pokud není od ní oddělen; nýbrž i vedlejší věci, bez nichž hlavní věci nelze upotřebiti nebo o kterých zákon nebo vlastník určil, aby se jich trvale k hlavní věci upotřebilo.“

Za **součást věci** mohly být považovány i věci, které nejsou navzájem fyzicky spojeny, tj. například jednotlivé listy rukopisu, kdy oddělení jednoho či více listů by způsobilo defektnost věci.¹³¹ Dle tehdejší doktríny se za součást věci považovaly i věci, které nejsou s věcí fyzicky spojené, ovšem součást „nemůže plniti jiný úkol“, než býti součástí. Rouček uvádí příklad klíče, který je součástí schránky a který „nemůže plniti jiný úkol, než otvírati onu určitou schránku.“¹³² Takovéto pojetí se ovšem, dle mého názoru, blíží spíše římskému pojetí *quasi pars rei*, které tedy moderní doktrína převážně považuje za příslušenství – vztaženo na doktrínu v období OZO, příslušenství přirozené. Osobně se ovšem přikláním k názoru Roučka, že se jedná o součást věci, přesněji o právní konstrukci *quasi pars rei*, a proto by se na klíč mělo hledět jako na součást věci, neboť znakem příslušenství v moderním slova smyslu by mělo být, že je schopno plnit i jiný úkol, než být spjato s konkrétní věcí, kdy by v případě zániku hlavní věci by v podstatě zanikalo také.

128 Tamtéž.

129 § 292 OZO: „Věci hmotné jsou ty, které lze smysly vnímati, jinak slují nehmotné; např. právo loviti, ryby chytati a všechna jiná práva.“ Srov. § 82 OZ 1937: „Věci hmotné jsou kusy přírody podrobitelné lidské moci (soubory takových kusů), které mají povahu samostatných prostředků úkojných. Předpisů o věcech hmotných jest užití přiměřeně na přírodní síly, s kterými se obchoduje. Věci nehmotné jsou zejména práva.“

130 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému...*, s. 30.

131 Tamtéž.

132 Tamtéž, s. 34.

Tehdejší doktrína rozeznávala součásti hlavní a vedlejší a dále také součásti oddělitelné a neoddělitelné.

Hlavními součástmi byly součásti, „bez nichž by věc nebyla toutéž věcí jako dosud, t. j. nemohla by vůbec sloužiti svému účelu.“ Rouček uvádí jako příklady například karoserii automobilu nebo strop bytu. Hlavní součásti byly také nazývány „podstatnými“ součástmi a jejich souhrn tvořil samotnou „podstatu věci“. **Vedlejšími součástmi** byly „nepodstatné“ součásti, jejichž oddělení nezpůsobují změnu podstaty věci, nýbrž pouze její defektnost. Zde Rouček za příklad uvádí kola automobilu nebo výtah v domě.¹³³

Neoddělitelnými součástmi byly všechny součásti, jejichž oddělení by způsobilo buď vady věci (věc by se stala defektní), nebo by vůbec přestala být užitečná (např. nohy od židle). Vzhledem k vyššímu dělení by se dalo uzavřít, že jakákoli hlavní či vedlejší součást byla neoddělitelná. **Oddělitelnými součástmi** byly součásti, jejichž oddělení vůbec neměnilo podstatu věci. Jednalo se tak především o plody věci. Rouček ještě uvádí jako příklad rám obrazu.¹³⁴

Ustanovení, která následují za § 294 OZO kazuisticky upravovala případy součástí a příslušenství věci. Tak první věta § 295 stanovila, že „Tráva, stromy, plody a jiné upotřebitelné věci, které země na svém povrchu plodí, zůstávají tak dlouho nemovitým jměním, dokud nebyly od země a půdy odděleny.“ Jedná se tedy o částečné vyjádření zásady *superficies solo cedit*. Druhou část zásady lze nalézt v první větě § 297: „Rovněž tak patří k nemovitým věcem ty, které byly na zemi a půdě zřízeny s tím úmyslem, aby tam trvale zůstaly, jako: domy a jiné budovy se vzduchovým prostorem v kolmé čáře nad nimi; rovněž: nejen vše, co do země je zapuštěno, ve zdi upevněno, přinýtováno a přibito, jako: kotly na vaření piva, na pálení kořalky a zazděné skříně...“ Součástí pozemku tedy byli i pevně připevněné součásti stavby. To ovšem neplatilo u strojů, u kterých to bylo vyznačeno ve veřejné knize.¹³⁵ Lze tedy shrnout, že se, až na kvalifikované výjimky, superficiální zásada uplatňovala v plném rozsahu.

Pokud jde o význam součástí věci pro tehdejší právo, tak ten je shodný s obecným

¹³³ Tamtéž, s. 30-31.

¹³⁴ Tamtéž, s. 31.

¹³⁵ § 297a OZO: „Spojí-li se s nemovitou věcí stroje, nepokládají se za příslušenství bude-li se svolením vlastníka nemovitosti ve veřejné knize poznamenáno, že stroje jsou vlastnictvím někoho jiného. Nahradí-li se těmito stroji jiné, které bylo pokládati za příslušenství, vyhledá tato poznámka přivolení těch, jimž dříve práva v knihách byla zapsána. Poznámka pozbude účinku, když uplyne pět let od zápisu; konkursním řízením a nuceným dražebním řízením staví se běh lhůty.“

významem součásti jak v římském právu, tak v právu současném – součást není věcí, a tak bez dalšího „snáší osudy věci, k níž patří, a právo k věci (vlastnictví, služebnost, zástavní právo) se vztahuje i na součásti.“¹³⁶

Příslušenství v současném i tehdejší doktrinálním smyslu lze v OZO nalézt pod druhou částí druhé věty § 294, tedy že příslušenstvím jsou „i vedlejší věci, bez nichž hlavní věci nelze upotřebiti nebo o kterých zákon nebo vlastník určil, aby se jich trvale k hlavní věci upotřebilo.“ Příslušenství podle OZO bylo tedy samostatnou věcí, která je v jistém poměru podřazenosti (je vedlejší věcí) k hlavní věci, a která buďto je s hlavní věcí natolik funkčně propojena, že hlavní věc není možné bez vedlejší věci užívat (příslušenství přirozené), anebo je tento vztah propojení uměle vytvořen zákonem či určením vlastníka (příslušenství umělé).

Příslušenstvím mohla být věc hmotná i nehmotná. Stejně tak příslušenství mohla mít jak hlavní věc movitá, tak nemovitá a příslušenstvím mohla být věc movitá i nemovitá. Na otázku, zda příslušenstvím movité věci může být věc nemovitá, Rouček odpovídá záporně, a to „i kdyby např. cena strojů na oné nemovitosti mnohonásobně převyšovala cenu nemovitosti.“¹³⁷ Pokud jde o určení, která ze dvou movitých nebo nemovitých věcí je věc hlavní, rozhodujícím ukazatelem byl obecný názor obchodu. Toto ovšem neplatilo bezvýjimečně a ukazatelem mohla být i peněžní hodnota věcí. Rouček kupříkladu uvádí, že pouzdro bude většinou příslušenstvím nástroje, ovšem pokud například bude pouzdro výrazně převyšovat hodnotu nástroje (drahocenná pochva a obyčejný meč), bude nástroj příslušenstvím pouzdra.¹³⁸

Co se týče „kvality“ spojení mezi hlavní věcí a příslušenstvím, místní spojení se vůbec nevyžadovalo – Rouček zde uvádí příklad zásob uhlí uložených ve vzdáleném skladišti. Vlastnická identita musela být zachována u obou typů příslušenství, přičemž ovšem nezáleželo, kdo příslušenství a hlavní věc spojil (mohlo se jednat i osobu od vlastníka odlišnou).¹³⁹

Jak již bylo naznačeno výše, doktrína věnovala velkou pozornost rozlišování přirozeného a umělého příslušenství, což mělo především z hlediska praktických následků nemalý význam. Dalo by se říci, že účelem institutu **přirozeného příslušenství** bylo

136 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému...*, s. 31.

137 Tamtéž, s. 33.

138 Tamtéž.

139 Tamtéž, s. 32-33.

zachování určité jistoty a ochrany třetích osob. Proto bylo u přirozeného příslušenství zásadní hledisko objektivní či obecné, tedy názory obchodu na daný vztah mezi věcmi. Jednalo se o relativně úzkou skupinu věcí, jelikož musela být splněna podmínka, že věc hlavní by nemohla bez příslušenství „plnit své hospodářské úkoly.“ Jako příklady přirozeného příslušenství Rouček uvádí železniční vozy, které jsou příslušenstvím dráhy nebo zařízení hotelu či domu. Rouček také zdůrazňuje, že hranice mezi „příslušenstvím přirozeným a umělým jsou velmi plynulé.“¹⁴⁰

Příslušenstvím umělým byly ty vedlejší věci, které určil zákon nebo vlastník, aby se jich trvale užívalo společně s věcí hlavní. I když jsou možnosti vzniku umělého příslušenství dvě tj. ze zákona nebo z vůle vlastníka – již Vážný tvrdil, že „není znám případ, že by zákon určil některou věc k trvalému užívání jiné věci“ a i historicky se jednalo o poněkud výjimečnou možnost, neboť se ani v pozdějších předpisech již nevyskytuje. Proto je vhodnější se nadále zaměřit na příslušenství vznikající výhradně z vůle vlastníka.¹⁴¹

V první řadě je by se dalo říci, že se jedná o jakousi „zbytkovou“ kategorii příslušenství, neboť vlastník nemohl ovlivnit, jaké věci jsou příslušenstvím přirozeně. Umělým příslušenstvím tedy mohly být pouze věci, které již nebyly přirozeným příslušenstvím.

Stejně jako v případě přirozeného příslušenství, byly chráněny třetí osoby, a to tak, že u umělého příslušenství musela být naplněna podmínka zjevnosti určení. Vlastníkovu určení muselo být tedy zjevně patrné, což se projevovalo v nutnosti nějaké místní spojitosti mezi danými věcmi. Určení bylo neformální a pro hodnocení, zda vlastník určil nějakou věc, aby byla příslušenstvím, bylo opět rozhodující hledisko objektivní, tedy názory obchodu. Objektivní hledisko se také uplatňovalo pro hodnocení, zda lze vedlejší věc užívat v rámci hospodářského účelu hlavní věci – proto vlastník nemohl určit „na př. za příslušenství kavárny, tkalcovský stav.“ Další podmínkou byla trvalost užívání. Tato podmínka implikovala dva následky. Za první, nešlo usuzovat, že vlastník určil příslušenství z toho, že pouze přechodně danou věc užíval „pro hospodářské účely hlavní věci.“ Za druhé, přechodné vzdálení či úplné odloučení neznamenal zánik příslušenství. Nevyžadovalo se ovšem, aby vlastník příslušenství opravdu užíval, stačila možnost užívání – dle Roučka se jednalo např. o „reservní zařízení“, ačkoliv v tomto případě by se, dle mého názoru, dalo polemizovat o tom,

¹⁴⁰ Tamtéž.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 33.

že se jedná o přirozené příslušenství.¹⁴²

Stejně jako v případě součásti věci, ustanovení následující po § 294 OZO, upravovala specifické případy příslušenství. Vzhledem k nedůslednému či spíše vůbec žádnému zřejmému rozlišování součásti a příslušenství jsou tyto případy obsaženy vedle případů součásti. Tak druhá věta § 295 stanoví že „I ryby v rybníce a zvěř v lese stanou se teprve tehdy movitým statkem, když byl rybník vyloven a zvěř polapena nebo skolena.“ V tomto případě se jedná o přirozené příslušenství pozemku, ovšem až v momentě nabytí držby těchto živých tvorů.

§ 296 upravoval zvláštní případy příslušenství pozemku, které se svou povahou velice přibližují římskoprávnímu *instrumetum fundi*, nicméně dosah § 296 byl širší. Dle tehdejší doktríny se jedná o tzv. *fundus instructus*. Příslušenstvím pozemku tedy bylo „obilí, dříví, píce pro dobytek a všelike jiné třebas již sklizené plodiny, jakož i veškerý dobytek a všelike nástroje a nářadí k nemovitému statku náležející pokládají se potud za nemovité věci, pokud jich k dalšímu řádnému provozování hospodářství je potřebí.“¹⁴³

Podle § 297 byly příslušenstvím pozemku „i takové věci, které jsou určeny, aby se jich při nějakém celku stále upotřebovalo: např. u studní okovy, provazy, řetězy, hasící nářadí a podobně.“ Jednalo se tedy o příslušenství součásti pozemku (stavby).

Pokud jde o **právní osud příslušenství**, ustanovení § 294 an. se omezovala na pouhou definici a případy příslušenství. Právní režimy příslušenství byly upraveny v jednotlivých případech. Rouček zdůrazňuje, že „Chybným bylo by tvrzení, že příslušenství sdílí osudy věci hlavní, neboť – jak poznáme – jest tomu jen v několika směrech.“¹⁴⁴

Tak především se zástavní právo vztahovalo na přírůstek, příslušenství i plody.¹⁴⁵ „Právní následek odevzdání věci do vlastnictví, k užívání nebo do zástavy, jakož i pozemkoknižní zápisy na hlavní věci vztahují se také na příslušenství, rovněž tak rozsah odevzdání § 315 dosahuje i na příslušenství.“¹⁴⁶ V rámci převodu vlastnického práva na

¹⁴² Tamtéž, s. 33-34.

¹⁴³ Tamtéž, s. 37.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 34.

¹⁴⁵ § 457 OZO: „Zástavní právo vztahuje se na všechny části náležející k volnému vlastnictví zástavcově, na přírůstek a příslušenství zástavy, tedy také na plody, pokud nejsou ještě odděleny nebo vybrány. Jestli tedy dlužník jednomu věřiteli zastaví svůj statek a druhému později jeho plody, jest pozdější zastavení účinným jen co do již oddělených a vybraných plodů.“

¹⁴⁶ ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému...*, s. 34. Srov. § 315 OZO: „Bezprostředním a prostředčným svémocným uchopením se držby nabývá se k držení jen tolik, kolik skutečně bylo uchopeno, zastoupeno, upotřebeno, označeno nebo v úschovu vzato; při prostředčném, když

základě závazkového právního jednání příslušenství sdílelo osud věci hlavní pouze při směně (§ 1047) a koupi (§ 1061), resp. toto bylo formulováno tak, že strana, která má odevzdat věc, je povinna ji odevzdat s jejích součástmi i se vším příslušenstvím.^{147 148}

Je třeba upozornit, že ve všech výše uvedených případech mohly být právní následky vztahující se na příslušenství „výslovně vyloučeny a příslušenství může býti samostatně zcizeno (zastaveno). Ve všech případech se tedy jednalo o dispozitivní ustanovení.“¹⁴⁹ Podle Sedláčka byla dispozitivními i ustanovení § 294 an., neboť smlouva mohla určit příslušenství i součásti věci odlišně od ustanovení § 294 an.¹⁵⁰

3.2.3 Součást a příslušenství věci dle vládního návrhu OZ z roku 1937

Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 do jisté míry zpřesnil a modernizoval ustanovení OZO týkající se příslušenství a součásti věci. V první řadě lze vyzdvihnout, že na rozdíl od nedůsledné úpravy v OZO pojmově rozlišoval mezi těmito instituty. Obsahově se ovšem pojetí součásti a příslušenství výrazně neměnilo. Na první pohled zjednodušené pojetí těchto institutů bylo v souladu s vyzněním celého vládního návrhu.

Návrh neobsahoval obecné ustanovení o součásti věci, nýbrž upravoval pouze součást pozemku. Takto podle § 84 „Částí pozemku je prostor nad povrchem a pod povrchem, všechny stavby na pozemku, vyjímajíc stavby uvedené v § 192, a jiná díla a všechno rostlinstvo na něm vzešlé.“ V tomto ustanovení byla tedy vyjádřena zásada *superficies solo cedit*. Součástí pozemku nebyly stavby podle § 192 – tedy dočasné stavby. Součástí pozemku nemusely být stroje spojené s nemovitou věcí, a to za stejných podmínek jako podle OZO.¹⁵¹

Návrh obsahoval tři ustanovení týkající se příslušenství. Tak v první řadě § 85 obsahoval definici příslušenství, která určila, že příslušenstvím byly „vedlejší věci vlastnickovy u věci hlavní, určené k tomu, aby se jich s touto věcí trvale užívalo. Zda některá

majitel ve svém nebo cizím jméně přenechá nám právo nebo věc, nabývá se vše, co dřívější majitel měl a zřetelnými znameními odevzdal, aniž je nutno, aby každá část celku byla zvlášť převzata.“

147 § 1047 OZO: „Směňující jsou dle smlouvy povinni, věci směřené dle úmluvy s jejich součástmi i se vším příslušenstvím v pravý čas, na místě náležitém a ve stavu, ve kterém byly, když se uzavřela smlouva, ve svobodné držení odevzdati a převzít.“ § 1061 OZO: „Prodávač je povinen věc pečlivě opatrovat až do doby odevzdání a odevzdati ji kupci podle týchž předpisů, které byly ustanoveny shora při směně (§ 1047).“

148 Mimochodem stojí za upozornění, že na tomto místě byla v OZO uznána souběžná existence součásti a příslušenství.

149 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému...*, s. 34.

150 ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensko a v Podkarpatské Rusi, Díl čtvrtý*. Praha: ASPI, 2002, s. 707.

151 § 88 Návrhu: „Stroje nejsou částí nemovité věci, byla-li o nich se svolením vlastníka nemovitosti vložena ve veřejných knihách výhrada, že nejsou jeho vlastnictvím.“

věc je příslušenstvím, o tom v pochybnosti rozhoduje místní názor.“ Na rozdíl od § 294 OZO se podle Návrhu za příslušenství nepovažovaly ty „vedlejší věci, bez nichž hlavní věci nelze upotřebiti“, jakožto i ty věci, které za příslušenství určil zákon. § 87 potom obsahoval výslovné určení, že „Věc nepřestává býti příslušenstvím, byla-li od věci hlavní jen přechodně odloučena.“

„Superrevisní komise považovala pak za vhodné, aby se příkladem některé věci, tvořící příslušenství hospodářství, výslovně uvedly. Těmito příklady je také naznačeno, že jde o užívání, které je v rámci hospodářského účelu věci hlavní.“ Tyto příklady byly uvedené v § 86, který demonstroval, že „Za příslušenství hospodářství je tedy zejména považovati: dobytek a drůbež, zásoby osiva a sadby, píce, topných a pohonných hmot, pak stroje, nástroje, nářadí, vozidla i všechny jinaké věci, a to pokud věci tu uvedených je potřebí k řádnému hospodaření. Stejná zásada platí i o příslušenství jiných podniků.“ Jedná se o obdobu ustanovení § 296 OZO. Dle důvodové zprávy k návrhu toto ustanovení dopadalo na „jen na vedlejší věci vlastnickovy, kterých je potřebí k řádnému hospodaření. Nejsou jím proto zásoby určené pro obchod, ani dobytek na žir.“¹⁵²

Vládní návrh v otázce, zda **příslušenství sdílí právní osud hlavní věci**, nijak nevybočoval z koncepce zavedené OZO. Tak neexistovalo obecné pravidlo, které by tuto záležitost upravovalo, nýbrž pouze konkrétní ustanovení, která se týkala zejména zástavního práva, směnných a kupních. Dá se říci, že ve všech výše zmíněných případech úprava obsahově téměř totožná, a proto jen krátce:

§ 334 Návrhu upravoval objem zástavního práva, které se vztahovalo na součásti, neoddělené plody a příslušenství.¹⁵³ Dle důvodové zprávy se jednalo o dispozitivní ustanovení, alespoň co se týče movitých věcí.¹⁵⁴

Ustanovení § 891 a § 907 Návrhu normovala povinnosti stran (resp. prodávajícího) převést věci se vším příslušenstvím tak, jak to odpovídá smlouvě.¹⁵⁵ Oproti úpravě v OZO

¹⁵² Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona..., s. 257. Dostupné také na <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_17.htm>.

¹⁵³ § 334 Návrhu: „Právo zástavní se vztahuje na všechny části věci, na přírůstek a příslušenství, avšak z plodů jen na ty, které nejsou odděleny.“

¹⁵⁴ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona..., s. 279: „Při movitých věcech není ovšem nemožná úmluva stran, že se zástavní právo na příslušenství vztahovati nemá, a vůbec třeba otázku, co se z příslušenství zastavené věci octne v zástavním nexu, řešiti pozorným výkladem dohody.“ Dostupné také na <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_21.htm>.

¹⁵⁵ Viz § 891 Návrhu: „Ze smlouvy o směnu vzniká stranám povinnost, aby věci, jichž výměnu slíbily, se vším příslušenstvím vzájemně převedly tak, jak to odpovídá smlouvě.“ a § 907 Návrhu: „Prodávající je povinen převést na kupujícího věc se vším příslušenstvím tak, jak to odpovídá smlouvě. Kupující je povinen

došlo k dalšímu zjednodušení a např. byla vyškrtuta povinnost odevzdat věci s „jejich součástkami“, neboť „Je samozřejmé, že součástka sdílí osud věci hlavní.“¹⁵⁶

3.3 Občanský zákoník 1950

3.3.1 Věc v právním smyslu

Podle § 23 byly věcmi v právním smyslu „ovladatelné hmotné předměty a přírodní síly, které slouží lidské potřebě.“ Nově se tedy zákoník přiklonil k úzkému pojetí věci. Podle důvodové zprávy k OZ 1950 se tak stalo především z důvodu, že úprava, která pod pojmem věc zahrnuje předměty hmotné i práva jako věci nehmotné „odporuje lidovému chápání.“¹⁵⁷

Ačkoli se již práva nepovažovala za věci, stále byla předmětem právních vztahů, neboť § 28 odst. 1 stanovil že „předmětem právního poměru může být i právo, pokud to povaha jich obou dopouští; v těchto případech platí přiměřeně ustanovení o právních poměrech, jejichž předmětem jsou věci.“

3.3.2 Součást věci

OZ 1950 byl prvním zákoníkem, který opravdu důsledně rozlišoval a definoval součásti věci a příslušenství. Takto podle § 24 OZ 1950 bylo součástí věci „vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být odděleno, aniž by se tím věc anebo její oddělitelná část poškodila nebo podstatně znehodnotila.“ Z tohoto znění je patrné, že se při určení neoddělitelnosti přihlíželo k poškození věci (jako celku), ale také k poškození oddělené součásti. Toto ve svém důsledku mohlo znamenat, že množina věcí, které byly pokládány za věci sestávající se ze součástí, byla obsáhlejší než za účinnosti dalších občanských zákoníků.

Dále pak § 25 OZ 1950 stanovil, že „součástí pozemku je všechno, co na něm vzejde. Stavby nejsou součástí pozemku.“ Pro další právní i praktický vývoj zcela zásadní ustanovení znamenalo, že stavba již nebyla součástí pozemku, nýbrž byla zcela samostatnou věcí. Naopak ostatní věci spojené s pozemkem ty nadále zůstaly jeho součástí. Nedošlo tedy k úplnému opuštění *superficiální* zásady, ale „nová“ zásada *superficies non solo cedit* platila pouze ve vztahu ke stavbám.¹⁵⁸

zapravití tržovou cenu.“

156 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona..., s. 347. Dostupné také na <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_32.htm>.

157 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1950, sněmovní tisk 509. Dostupné také na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_10.htm>. Výklad k §23: „Aby nebylo pochybnosti o rozsahu pojmu věci, vytýká zákon společný znak věcí; rozhoduje zdali slouží lidské potřebě, t. j. zdali mají povahu prostředků úkojných a zdali jsou podrobitelné lidské moci a jí ovladatelné.“

158 Tamtéž, výklad k § 24 až 27: „Osнова vyhovuje v § 25 požadavku, aby byla opuštěna stará zásada, že stavba

3.3.3 Příslušenství věci

Za příslušenství bylo dle § 27 OZ 1950 považovány „vedlejší věci, které náležejí vlastníku věci hlavní a jsou jím určeny k tomu, aby se jich s touto věcí trvale užívalo.“ Podle této dikce zákona se za příslušenství již nepovažovaly věci, které byly příslušenstvím pouze objektivně, nýbrž rozhodujícím hlediskem pro určení příslušenství byla vůle vlastníka. Dalšími pojmovými znaky příslušenství vyplývající z dikce OZ 1950 byly (1) vlastnická identita¹⁵⁹ a (2) trvalost spojení, přičemž „Trvalost spojení s věcí hlavní se ovšem neporuší jen přechodným odloučením.“¹⁶⁰ Dle důvodové zprávy mělo takto vymezené příslušenství zabránit „pochybnostem a sporům, vznikajícím z nedostatečného rozlišování příslušenství od jednotlivých věcí nebo od součástí věci...“¹⁶¹

Zákoník neupravoval zvláště příslušenství pohledávky, což by za současného opuštění širokého pojetí věci mohlo v krajním případě znamenat, že jako takové nemohlo spadat pod obecnou definici příslušenství, a proto ani nemohlo existovat.

Právní osud příslušenství byl nově a „vzhledem k jeho obecným účinkům, poměrně ojediněle upraven. Pro jakékoli nabývání vlastnického práva k věci hlavní, ať již originárně či derivativně, se plně uplatnilo pravidlo *accessorium sequitur principale*, neboť podle § 130 ten „Kdo nabude vlastnictví k věci, nabude také jejího příslušenství, jakož i práv s jejím vlastnictvím spojených, pokud nejsou omezena na předchůdce.“¹⁶² Dle Spáčila, odkazujíc se na důvodovou zprávu, se ovšem jednalo o ustanovení dispozitivní, a tak nebyla v zásadě vyloučena jiná dohoda smluvních stran.¹⁶³ Proto by se dalo říci, že pokud vůle účastníků nebude směřovat k převodu příslušenství, nebude příslušenství bez dalšího přecházet společně s věcí hlavní.

Výslovné pravidlo týkající se právního osudu příslušenství bylo také např. obsaženo v rámci úpravy zástavního práva. Takto pokud byla zastavena věc, zástavní právo se vztahovalo

je součástí pozemku (*„superficies solo cedit“*). Napříště budou samostatnými věcmi nejen stavby dočasné (na př. weekendové chaty, kiosky), nýbrž i veškeré budovy a jiné stavby trvalého charakteru.“

159 Tamtéž. „Osnova žádá v souladu s hospodářským životem trvalost spojení příslušenství s věcí hlavní a vylučuje z příslušenství vedlejší věci osob jiných než vlastníka (na př. věci nájemcovy).“

160 Tamtéž.

161 Tamtéž.

162 Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1950, sněmovní tisk 509. Dostupné také na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_12.htm>, výklad k § 130 a 131: „Tato ustanovení byla pojata do osnova, aby se ujasnily některé důležitější právní poměry mezi nabyvatelem, jeho předchůdcem a třetími osobami při převodu vlastnictví. „Právy spojenými s vlastnictvím věci“ se míní především práva odpovídající reálným břemenům, pokud nesvědčí jen určité osobě [...] Není úmyslem osnova vyloučit snad jinou odchylnou úpravu dohodou stran.“

163 SPÁČIL, Jiří. Sporné Otázky institutu „příslušenství věci“. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 2, s. 42.

podle § 188 „nejen na zastavenou věc (zástavu), ale i na její přírůstek a příslušenství, avšak z plodů jen na ty, které nejsou odděleny.“

3.4 Občanský zákoník 1964

3.4.1 Věc v právním smyslu

Na rozdíl od OZ 1950, pojem věci nebyl v OZ 1964 definován. Zákoník se pouze omezoval na konstatování, že „Předmětem občanskoprávních vztahů jsou věci, a pokud to jejich povaha připouští, práva nebo jiné majetkové hodnoty.“¹⁶⁴ Odst. 2 § 118 OZ 1964 jen tento výčet doplňoval tím, že stanovil, že „předmětem občanskoprávních vztahů mohou být též byty nebo nebytové prostory.“¹⁶⁵

To, že zákon vůbec věc v právním smyslu nedefinoval, bylo kritizováno např. Eliášem, který tvrdil, že to „je důsledek primitivního materialismu, v jehož duchu byl občanský zákoník v r. 1964 zpracován.“¹⁶⁶ Věc tedy musela být definována doktrínou, která vymezovala věci v duchu OZ 1950 „jako ovladatelné hmotné předměty (*res corporales*) či jako ovladatelné přírodní síly (energie vodní, parní sluneční, elektrická, jaderná), které obojí slouží potřebám lidí (mají užitnou hodnotu).“¹⁶⁷

Jediné dělení věcí, na které se OZ 1964 omezoval, bylo dělení na **věci movité a nemovité**, kdy podle odst. 2 § 119 OZ 1964 byly nemovitostmi „pozemky a stavby spojené se zemí pevným základem.“ Již z tohoto vymezení také vyplývá, že stavby a pozemky mohou být předmětem vlastnického práva odlišných osob a je tedy vyloučeno, aby stavba byla součástí pozemku.

Co se myslelo **pozemkem** bylo stanoveno veřejnoprávním předpisem, konkrétně § 27 KZ. Pozemek byl ovšem věcí v právním smyslu, i když nebyl parcelou dle katastrálního zákona.¹⁶⁸ Proto je i pozemek, který je byť jen částí parcely, způsobilým samostatným předmětem občanskoprávního vztahu, a je jej tedy možné např. vydržet.

OZ 1964 neobsahoval ani vymezení **stavby**. Podle § 119 odst. 2 OZ 1964 byla stavba

¹⁶⁴ § 118 OZ 1964

¹⁶⁵ Původní znění: „Předmětem občanskoprávních vztahů jsou věci, zejména spotřební předměty, byty a budovy, jakož i ovladatelné přírodní síly; předmětem těchto vztahů mohou být i práva, pokud to jejich povaha připouští.“

¹⁶⁶ ELIÁŠ, Karel. Věc jako pojem soukromého práva. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 4, s. 119.

¹⁶⁷ ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459 – Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 581.

¹⁶⁸ Rozsudek NS ze dne 30.1.2001, sp. zn. 20 Cdo 20/99. Taktéž dle Eliáše tedy pozemkem může být i „část zemského povrchu neoznačená v katastru údají, jako jsou parcelní číslo a geometrické určení pozemku.“ (viz ELIÁŠ, Karel. Věc jako pojem soukromého práva..., s. 125)

nemovitou věcí pouze pokud je spojena se zemí pevným základem. Pokud tomu tak není, je nutné na stavbu nahlížet jako na věc movitou se všemi právními důsledky.¹⁶⁹ Rozhodující kritériem pro posouzení, zdali je stavba takto se zemí spojena je dle ÚS skutečnost, že stavbu nelze oddělit od země, aniž by došlo k jejímu znehodnocení.¹⁷⁰ Stavba může být jak nadzemní, tak podzemní.¹⁷¹ Stavbou ovšem nebyly např. tenisové kurty, neboť se jedná o ztvárnění pozemku.¹⁷² Stavbou také nebyly a součástí pozemku byly meliorační zařízení umístěná pod povrchem pozemku.¹⁷³

3.4.2 Součást věci

Podle § 120 odst. 1 OZ 1964 bylo součástí věci „vše, co k ní podle její povahy náleží a nemůže být od věci odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila.“ Na rozdíl od OZ 1950 již tedy nebylo podstatné, jestli se oddělením součásti poškodí samotná součást. Novelou č. 509/1991Sb., bylo toto ustanovení doplněno o druhý odstavec, který pak pak výslovně stanovil pravidlo, že stavba není součástí pozemku.

I podle této úpravy součást věci nebyla samostatnou věcí v právním smyslu, nýbrž věc a její součást tvořily věc jedinou. Za součást věci šlo ovšem považovat pouze ty části věci, které by svým oddělením od věci, věc znehodnotily. Dle Švestky se znehodnocením „rozumí nejen zničení či poškození hlavní věci, nýbrž i její znehodnocení funkční, tj. stav, kdy je hlavní věc vůbec odňata hospodářskému (společenskému) účelu, pro nějž je určena, resp. Kdy je významně porušeno její funkční určení pro tento účel; připouští se, že ke znehodnocení hlavní věci může dojít i poškozením vzhledu věci (znehodnocení estetické).“¹⁷⁴

Jestliže byla věc a její součást jedinou věcí v právním smyslu, muselo k takové věci existovat nutně pouze jedno vlastnické právo. Proto, pokud došlo ke spojení jedné věci s druhou tak, že se stala její součástí, vlastnické právo k věci, která se stala součástí, muselo zaniknout. Proto také nešlo „uložit povinnost vydat věc, která se zabudováním do jiné věci

169 ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459 – Komentář...*, s. 593.

170 Srov. náleze ÚS ze dne 6.5.2003, sp. zn. I. ÚS 483/01.

171 ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459 – Komentář...*, s. 593-594. K podzemní stavbě např. Srov. rozsudek NS ze dne 19.7.2007, sp. zn. 28 Cdo 288/2004: Zatravnění potoka jako vodní dílo vedené pod povrchem pozemku [...] není jako stavba součástí pozemku, ale je samostatným předmětem vlastnictví (samostatnou věcí).

172 KS v Hradci Králové sp. zn. 19 Co 82/2004: Tenisové kurty představují jen ztvárnění povrchu pozemku a nejsou stavbou v občanskoprávním smyslu. Tenisové kurty jsou součástí pozemku.

173 Viz náleze ÚS ze dne 24.5.1994 sp. zn. Pl. ÚS 16/93.

174 ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné I...*, s. 247. Srov. také rozsudek NS ze dne 19.6.2001, sp. zn. 22 Cdo 2250/99.

stala její součástí.“¹⁷⁵

Z jediného vlastnického práva a z povahy součástí věci vůbec vyplývaly další následky. Tak při převodu hlavní věci, nabyvatel se stal vlastníkem všech součástí věci bez dalšího – např. bez nutnosti individualizovat součást ve smlouvě nebo dokonce i bez nutnosti nabyvatelova vědomí o tom, že dochází také k převodu součástí.¹⁷⁶

Pro tyto zásadní a víceméně automatické následky bylo nade vší opatrnost nutné posoudit v každém jednotlivém případě, zda se jedná o součást věci či o samostatnou věc, která je příslušenstvím. Nejvyšší soud vyslovil názor, že rozdíl spočívá „zejména v míře fyzické sounáležitosti a možnosti využít příslušenství věci i jinak než pro věc hlavní“, což se v podstatě shoduje s nahlížením meziválečné právní vědy i judikatury na danou problematiku.¹⁷⁷

3.4.3 Součást pozemku

OZ 1964 až do roku 1991 neobsahoval výslovné ustanovení o tom, co je a není součástí pozemku. I po roce 1991 však bylo postrádáno ustanovení podobné ustanovení § 25 OZ 1950, tedy že součástí pozemku je vše, co na něm vzejde, což mohlo ve spojení s obecným ustanovením § 120 vést k závěru, že ani stromy či jiné tradiční součásti pozemku nejsou jeho součástí, neboť např. při odstranění stromu zřejmě nedochází k poškození pozemku. Co bylo a nebylo součástí pozemku tak bylo řešeno především judikaturou, která se zcela správně přiklonila k tradičnímu pojetí součástí pozemku a zásadě *superficies solo cedit*, a to samozřejmě s výjimkou staveb (viz výše).

Takto byly součástmi pozemku druhové věci jako sadby, hnojiva, osiva apod.¹⁷⁸ Dále také porosty jako stromy keře aj.¹⁷⁹ U porostů ovšem bylo velmi důležité hledisko trvalosti, neboť porosty, které jsou určeny k přesazení součástmi pozemku nebyly.¹⁸⁰

175 ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459 – Komentář...*, s. 600. Srov. také rozsudek NS ze dne 8.10.2003, sp. zn. 22 Cdo 1105/2003.

176 Tamtéž. Srov. také rozsudek NS ze dne 4.11.2003, sp. zn. 22 Cdo 1432/2002.

177 Rozsudek NS ze dne 6.1.2004, sp. zn. 22 Cdo 1964/2003.

178 Rozsudek NS ze dne 24.3.2004, sp. zn. 29 Odo 207/2002: Osivo, sadba, hnojiva a chemikálie zanikají jako věc v právním smyslu, jakmile jsou (v souladu se svým určením) použity k osetí, pohnojení a postřiku pozemku.

179 Rozsudek NS ze dne 19.4.2006, sp. zn. 8 Tdo 446/2006: „porosty vysázené na pozemku a trvale s ním spojené nemohou mít povahu samostatné věci[...] Po vykopání se však změní jejich charakter a stanou se samostatnou věcí.“

180 Rozsudek NS ze dne 31.8.2004, sp. zn. 25 Cdo 73/2004: Pěstební materiál lesní školky (sazenice stromků), určený k přesazení, nelze považovat za trvalý porost a není tak součástí pozemku, na němž se školka nachází.

3.4.4 Příslušenství věci

Příslušenství bylo, podobně jako v OZ 1950, upraveno pouze v jediném ustanovení. Nově však přibyla speciální ustanovení týkající se příslušenství pohledávky a příslušenství bytu. Co se týče právního osudu příslušenství, OZ 1964 tuto problematiku vůbec oproti OZ 1950 výslovně vůbec neupravoval.

Tak § 121 odst. 1 OZ 1964 stanovil, že „příslušenstvím věci jsou věci, které náleží vlastníku věci hlavní a jsou jím určeny k tomu, aby byl s hlavní věcí trvale spojeny.“ Příslušenstvím pozemku, byly např. studny, pokud byly stavbami – tedy samostatnou věcí.¹⁸¹

Podle § 121 odst. 2 OZ 1964 pak tvořily příslušenství bytu „vedlejší místnosti a prostory určené k tomu, aby byly s bytem užívány.“ Podle Švestky však příslušenství bytu netvořilo samostatný předmět občanskoprávních vztahů a ustanovení § 121 odst. 2 bylo proto speciální k ustanovení o obecném příslušenství dle § 121 odst. 1.¹⁸²

Konečně příslušenstvím pohledávky byly dle § 121 odst. 3 OZ 1964 „úroky, úroky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním.“ Výslovná úprava příslušenství pohledávky se z praktického hlediska zdá jako nutnost, a to vzhledem návaznosti na úzké pojetí věci, které zavedl již OZ 1950. I když z teoretického hlediska je zajímavé, že OZ 1964 uznával existenci příslušenství pohledávky, a to i přesto, že pohledávka nebyla věcí, nýbrž pouhým právem. Nejedná se tedy o příslušenství v pravém slova smyslu, neboť zde neexistuje hlavní věc a ani další pojmové znaky příslušenství nejsou naplněny. Takto ani případný úrok nemůže být považován za věc vedlejší. Příslušenstvím pohledávky jako práva jsou tedy pouze další akcesorická práva.

Pojetí příslušenství se tedy v zásadě nelišilo od pojetí dle OZ 1950. Stále zůstalo v popředí subjektivní hledisko – vůle vlastníka – pro určení zda se jedná o příslušenství či ne. Dá se tedy říci, že množina věcí, které byly považovány za příslušenství zůstala nezměněna od roku 1950 až do účinnosti NOZ. Zcela zásadní význam ovšem mělo opomenutí ustanovení podobné § 130 OZ 1950 o právním osudu příslušenství, což postupem času vyvolalo otázku, zda se při převodu hlavní věci uplatňuje zásada *accessorium sequitur principale*. Je

181 Rozsudek NS ze dne 28.2.2002, sp. zn. 22 Cdo 37/2000: Studna vytvořená z betonových skruží je stavbou nemovitou a příslušenstvím pozemku; jako taková může být i samostatným předmětem právních vztahů.

182 ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459 – Komentář...*, s. 609. Srov. rozsudek NS ze dne 10.7.2003, sp. zn. 26 Cdo 450/2003: 1. Příslušenství bytu na rozdíl od příslušenství věci není samostatným předmětem právního vztahu. 2. Příslušenstvím bytu jsou pouze takové místnosti a prostory, které slouží k bydlení. Srov. Také rozsudek NS ze dne 4.4.2001, sp. zn. 26 Cdo 2340/99: Za příslušenství bytu nelze považovat garáž, byť je umístěna v téže stavbě jako byt.

samozřejmě, že absence úpravy tohoto pravidla dala široký prostor pro formování různých řešení. Názory doktríny se v nabídnutých řešeních značně rozcházejí, čemuž nepomohla ani nejednoznačná judikatura.

Ještě než budou rozebrány jednotlivé názorové proudy, je třeba uvést, že OZ 1964 poskytoval řešení pro právní osud příslušenství pohledávky a příslušenství zástavy. Takto se podle ustanovení § 153 odst. 2 OZ 1964, které bylo do OZ vloženo zákonem č. 367/2000 Sb., zástavní právo vztahovalo „i na příslušenství, přírůstky a neoddělené plody zástavy.“ A podle § 524 odst. 2 OZ 1964: „S postoupenou pohledávkou přechází i její příslušenství a všechna práva s ní spojená.“

Eliáš je nejvýraznějším zastáncem názoru, že příslušenství sdílelo právní osud hlavní věci bez dalšího. Tvrdí, že se sice zásada, resp. právní domněnka *accessorium sequitur principale* při převodu disponování s hlavní věcí neuplatní, ovšem uplatní se skutková domněnka, jenž se opírá o ustanovení § 35 OZ 1964 o výkladu právních úkonů. Tato skutková domněnka má v konečném důsledku stejné účinky jako předmětná zásada, a tak příslušenství sleduje osud věci hlavní bez dalšího, tedy i bez výslovně projevené vůle stran smlouvy. Eliáš uvádí také příklad televizoru, jehož převod bezpochyby zahrnuje i převod dálkového ovladače jako příslušenství, a to i „bez výslovného ujednání.“ Právní úkon se podle Eliáše „nevykládá jen podle jazykového projevu, ale i podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, u smlouvy tedy podle vůle obou stran (§ 35 odst. 2): přirozeně se zřetelem k zásadě dobré víry.“¹⁸³

Eliáš má za to, že toto pravidlo bylo vypuštěno ze znění OZ 1964 záměrně, neboť se podle tvůrců OZ 1964 i tehdejší nauky jednalo o pravidlo tak samozřejmé, že bylo „jeho výslovné vyjádření v zákoně zbytečné.“¹⁸⁴ Hovoří také např. o úpravě příslušenství zástavy (viz výše) či odpovědnosti provozovatelů garáží za škodu na příslušenství motorových vozidel podle § 435, když tyto kritizuje jako „nedomyšlený parciální zásah do zákonného textu“ a hodnotí je jako „konkrétní projevy obecné zásady, nicméně proto, že ta není v zákoně jako obecná výslovně vyjádřena, otvírá se tím prostor, aby se, byť nesprávně, dovozoval argumentací a contrario opak.“¹⁸⁵

Eliáš kritizuje opačný závěr jako názor „odrážející byrokratické vnímání práva“, v rámci jehož se „teoretický rozbor zákona omezuje na jeho čtení.“ Kritizuje i doktrínu a to, že

183 ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci..., s. 106.

184 Tamtéž.

185 Tamtéž.

tento opačný názor převládá v judikatuře přisuzuje i „opatrnosti hlavního proudu české civilistické doktríny, která sklání hlavu před judikatorními závěry a tiše je následuje bez náznaku kritiky.“ Poukazuje také „na degradaci zdejší právní kultury, která často podléhá dojmu, že se hlavní úkol právní vědy omezuje na čtení zákona a vyvozování závěrů z jeho textu jednoduchými logickými operacemi. To je myšlenkový proud, který neladí ani s tradicí pozitivismu, a setrvává na pouhé povrchní exegezi.“¹⁸⁶

Spáčil v reakci na Eliášův článek vyslovil názor, že ze znění OZ 1964 nelze vyvodit závěr, že příslušenství bez dalšího, tedy aniž by se o tom strany smlouvy dohodly, sdílí právní osud věci hlavní. Taktéž se odkazuje na to, že pravidlo *accessorium sequitur principale* není pravidlo přirozené a ani nevychází z římského práva, a tudíž jej ani nelze pokládat za samozřejmé či dokonce za automaticky aplikovatelné.

Spáčil se také snaží o vyvrácení závěru Eliáše o tom, že pravidlo upravující právní osud příslušenství bylo z OZ 1964 pouze vypuštěno, s tím že se jedná o samozřejmé pravidlo, které není třeba výslovně upravovat. V první řadě uvádí argument, že zřejmě nebylo pouze opomenuto, neboť další dva zákoníky vydané ve stejném období jako OZ 1964, tedy zákoník mezinárodního obchodu (dále „ZMO“) a hospodářský zákoník (dále „HZ“), které by se ze současného pohledu daly zařadit mezi soukromoprávní kodexy, tuto problematiku neopomíjejí, a tudíž se pravděpodobně nejedná o chybu tehdejšího zákonodárce, nýbrž o úmyslné vynechání pravidla.

ZMO obsahoval v § 17 odst. 1 vlastní definici příslušenství, která se, až na možnost „smluvit“ příslušenství, v první větě shodovala s definicí dle OZ 1964, přičemž podmínka trvalosti spojení je konkretizována ve větě druhé odst. 1.

Pravidlo pro právní osud příslušenství bylo obsaženo v § 17 odst. 3, který stanovil: „V pochybnostech má se za to, že právní účinky týkající se věci hlavní týkají se i příslušenství.“ Toto pravidlo se uplatnilo, „i když nebylo uzavřeno v tomto směru žádné ujednání mezi zúčastněnými osobami.“ Jednalo se ovšem o domněnku vyvratitelnou, neboť mohl „být prokázán opak tím, že mezi stranami bylo dojednáno něco jiného.“¹⁸⁷ Dle Spáčila není ovšem toto pravidlo hmotněprávní, neboť se užívá slovního spojení „v pochybnostech“, a tak se jako pravidlo pro hodnocení důkazů uplatnilo pouze tehdy, „zůstane-li po provedeném dokazování

186 Tamtéž, s. 109.

187 Důvodová zpráva k § 17 ZMO.

sporné, zda se úkon týkal i příslušenství.“¹⁸⁸

HZ naopak vůbec definici příslušenství neobsahoval. Obsahoval ovšem dispozitivní hmotněprávní pravidlo o právním osudu příslušenství, a to v § 11 odst. 3, který stanovil: „Není-li stanoveno nebo dohodnuto něco jiného, nabývá se s věcí i jejího příslušenství a práv s vlastnictvím věci spojených, pokud nejsou omezena na dřívějšího vlastníka.“

I s pomocí užití výše uvedené argumentace Spáčil odmítá Eliášův závěr „podle kterého zákonodárce v občanském zákoníku neupravil právní osudy příslušenství při převodu věci hlavní jen opomenutím nebo proto, že věc považoval za samozřejmou [...], a tak je třeba předpokládat, že šlo o úmysl nepresumovat to, co je předmětem převodu, a ponechat jeho vymezení na projevené vůli účastníků.“ Navíc v reakci na kritiku současné doktríny resp. judikatury obhájí její stanoviska k dané věci s argumentací, že „nevychází ze snahy klást byrokratické překážky prosazení vůle účastníků [...] naopak [jde] o snahu nenutit účastníkům [...] právní účinky ve vztahu k věcem, o kterých třeba ani nevěděli a s jejichž převodem nepočítali.“¹⁸⁹

Spáčil dále zdůrazňuje důležitost teoretického dělení příslušenství na příslušenství přirozené a umělé po vzoru OZO, a to zejména vzhledem k „síle“ spojení příslušenství a hlavní věci a z toho vyplývající logičnosti a předvídatelnosti následování právního osudu věci hlavní. Uvádí příklad klíče k domu, který se převádí „bez dalšího“, jakožto příslušenství, které by z logiky věci mělo automaticky následovat právní osud hlavní věci, protože je pravděpodobné, že je to i úmyslem stran.¹⁹⁰ Naopak pokud jde o příslušenství umělé (např. televizor a DVD přehrávač určený vlastníkem jako příslušenství či obraz, který byl určen vlastníkem příslušenstvím domu), odpověď nebude tak jednoznačná. Spáčil na mnoha příkladech znázorňuje nemožnost „stanovit pro všechny možné druhy příslušenství stejnou zkušenostní větu, že pokud se převádí věc hlavní, převádí se i příslušenství“, což je ovšem „především důsledkem oslabení objektivního charakteru příslušenství v platném právu.“¹⁹¹

Spáčil se také zabývá otázkou, proč vůbec byla definice příslušenství v OZ 1964

188 SPÁČIL, Jiří. Sporné Otázky institutu „příslušenství věci“..., s. 42.

189 Tamtéž, s. 46.

190 K tomuto lze připomenout, že meziválečná doktrína, konkrétně např. Rouček považoval klíče za součást, neboť tyto nemají samostatný hospodářský význam (viz kapitola 3.2.2) – z praktického hlediska se jedná jistě o rozumný přístup.

191 Tamtéž. K tomu také dodává: „Tento závěr lze podpořit jak v rovině teoretické, tak i praktické. Mnohé nejasnosti vznikají proto, že určité právní jevy jsou pojímány jen ve své polaritě, zatímco ve skutečnosti jde o určitou osnovu, a vyhraněná řešení se nacházejí jen na jejich krajních bodech. Problém je v platném občanském právu násoben i tím, jak je vymezeno a standardně chápáno příslušenství.“

obsažena, pokud se neuplatňovalo pravidlo, že sdílí osud hlavní věci. Dochází k závěru, že se jednalo o obecnou definici, která se jako v rámci vztahu *lex specialis* a *generalis* uplatňovala subsidiárně k ostatním předpisům, které s pojmem pracovaly, ale definici neobsahovaly – jako např. HZ. Dle mého názoru se mohlo také jednat o důvod čistě praktický, neboť strany nemusely ve smlouvě definovat, co se myslí příslušenstvím a stačilo smluvní ujednání o tom, že se věc převádí s „příslušenstvím“.

Konečně, rozhodovací praxe se přiklonila spíše k názoru, že je třeba projevit vůli věc převést s příslušenstvím. I když se dané rozhodnutí týká převodu nemovitostí, lze z nich vyvodit, že výše uvedený závěr se týkal i jiných věcí.¹⁹² Tento závěr je ovšem některými autory zpochybňován, a to na základě staršího rozsudku NS ze dne 14.8.2001, sp. zn. 28 Cdo 133/2001, ve kterém soud vyslovil v právní větě názor, že „Při převodu vlastnictví sdílí příslušenství věci právní osud věci hlavní bez zřetele k tomu, jestli účastníci smlouvy v ní toto příslušenství přímo identifikovali.“ Nutno podotknout, že se rozhodnutí týká příslušenství nemovitosti, a že z odůvodnění rozsudku jasně nevyplyvá, zda strany smlouvy projeví vůli převést věc s příslušenstvím. i když je pravděpodobné, že tuto vůli neprojevily. I tak ale soud vycházel z názorů vyslovených v komentářové literatuře, které se zdáli býti na straně výkladu ve prospěch automatického uplatnění zásady *accessorium sequitur principale*.

3.5 Občanský zákoník 2012

3.5.1 Věc v právním smyslu

NOZ opětovně zavedl široké pojetí věci. Dle důvodové zprávy k návrhu NOZ široké pojetí lépe vyhovuje „praktické potřebě i hledisku zdejšího ústavního pořádku“, přičemž je v osnově připomínáno, že zdejší „civilistické dogma“, tvrdící, že pouze věci hmotné mohou být předmětem vlastnictví (tzv. Materialistické hledisko zavedené OZ 1950) bylo stejně prolomeno speciálními zákony (např. zákon o ochranných známkách). V důvodové zprávě je dále připomínáno, že široké pojetí odpovídá i stavu mezinárodních smluv a řadě nadnárodních úprav.¹⁹³

Věci v právním smyslu jsou definovány jak pozitivně, tak negativně. Dle § 489 je věcí

¹⁹² Srov. rozsudek NS ze dne 30.8.2005, sp. zn. 22 Cdo 1844/2004: „Je-li příslušenstvím nemovitost, která evidenci v katastru nepodléhá, postačí k převodu písemné vyjádření, že věc se převádí s příslušenstvím.“ Srov. také dřívější rozsudek NS ze dne 11.9.2003, sp. zn. 31 Cdo 2772/2000: „Tvoří-li příslušenství věci hlavní nemovitost, může dojít k převodu na jiného smlouvou, jen jestliže byla v této smlouvě vyjádřena vůle převést rovněž příslušenství.“

¹⁹³ Důvodová zpráva k NOZ s. 117.

„vše, co slouží potřebě lidí a je rozdílné od osoby.“ Tuto velmi širokou definici omezuje NOZ ještě jednak v ustanovení § 493, podle kterého lidské tělo ani jeho části nejsou věci, třebaže byly od těla odděleny a dále pak v ustanovení § 494, kde se stanovuje zvláštní režim pro zvíře, které není věci, nýbrž živý tvor nadaný smysly. I na zvíře se ovšem obdobně použijí ustanovení o věcech.¹⁹⁴

Rozdělení věcí. NOZ věnuje rozdělení věcí celý druhý díl čtvrté hlavy obecné části, což je oproti rozdělení věcí v OZ 1964 čítající pouze dělení na věci movité a nemovité značný posun.

První párovou kategorií věcí tvoří v § 496 věci **hmotné a nehmotné**. Podle § 496 odst. 1 NOZ je hmotná věc „ovladatelná část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu.“ Aby věc mohla být považována za věc hmotnou, musí být, vedle fyzické existence ve vnějším světě, samostatné. Samostatnost je také objektivním kritériem, přičemž musí jít o „na okolí nezávislou entitu, představující izolovaně využitelnou hodnotu.“ Věcná práva nemohou existovat na součástech věci, ale vztahují se vždy k věci jako celku.¹⁹⁵

Dle § 496 odst. 2 NOZ jsou nehmotnými věcmi „práva, jejichž povaha to připouští a jiné věci bez hmotné podstaty.“ Důvodová zpráva k této definici pouze konstatuje, že věci, které nevyhovují definici věcí hmotných, jsou věcmi nehmotnými. I proto je toto ustanovení kritizováno zejména pro svou nadbytečnost a tautologii pro část, že věcmi nehmotnými jsou i jiné věci bez hmotné podstaty.¹⁹⁶

Co se práv týče, jedná se pouze o majetková práva. Ovšem povaha ne všech majetkových práv připouští, aby mohli být věcmi. Takto dle Tégla nikdy nebude věcí právo vlastnické, neboť „by vznikl nekonečný řetězec vlastnických práv jako věcí a poměrů vlastníka k těmto věcem (a) takový důsledek by byl absurdní.“¹⁹⁷ Nehmotné věci mohou být movité (pohledávka) i nemovité (právo stavby).

Dalšími rozděleními věcí, které výslovně upravuje NOZ jsou dělení na věci movité a

194 NOZ ovšem stanoví výjimku i z negativní definice § 493, a to dle § 112, který stanoví, že na určité části lidského těla (které lze bezbolestně odejmout a které se obnovují) se hledí jako na věc movitou. Tyto části lidského těla jsou tedy ztotožněny s movitou věcí. Srov. MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 203.

195 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 241.

196 Ke kritice nadbytečné definice srov. KINDL, Tomáš. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář...*, s. 1170; MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 241-242.

197 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 242.

nemovité (pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením), věci zastupitelné a nezastupitelné, věci zužitelné a nezužitelné a věci hromadné. Pojetí těchto věcí se nijak neliší od předchozích úprav či teoretických přístupů, a proto je není třeba dále rozebírat.

3.5.2 Součást věci

Dle důvodové zprávy k NOZ je obecné pojetí součásti přejato z OZ 1964, přičemž „Co je a co není součástí, plyne jednak z její povahy, jednak z rizika oddělení celku v důsledku oddělení součástí. Oboje se posuzuje vzhledem k účelu (funkci) celku: zpravidla hospodářskému, leč může jít i o účel jiný (estetický, vzdělávací atp.)“¹⁹⁸

§ 505 NOZ stanoví, že „součást věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a co nemůže být od věci odděleno, aniž se tím věc znehodnotí“. Dikce tohoto ustanovení je v podstatě přejata z § 120 odst. 1 OZ 1964. „Zásadní jiný obsah i rozsah však tomuto právnímu pojmu dávají následující ustanovení [...] ,[která] představují zásadní a velmi výraznou diskontinuitu oproti bývalému pojetí a chápání institutu součásti věci.“¹⁹⁹

Kindl má na mysli především ustanovení týkající se součástí pozemku, resp. především § 506, který znamená návrat k zásadě *superficies solo cedit*, co se staveb týče. § 506 odst. 1 NOZ tedy stanoví, že „Součástí pozemku je prostor nad povrchem i pod povrchem, stavby zřízené na pozemku a jiná zařízení [...] s výjimkou staveb dočasných, včetně toho, co je zapuštěno v pozemku nebo upevněno ve zdech.“ Odst. 2 § 506 poté upřesňuje: „Není-li podzemní stavba nemovitou věcí, je součástí pozemku, i když zasahuje pod jiný pozemek.“

§ 507 doplňuje superficiální zásadu o rostlinstvo vzešlé na pozemku, což je v naprostém souladu s předchozími úpravami včetně římsko-právní nauky.²⁰⁰

Ustanovení, které navrácí do českého právního řádu obdobu ustanovení § 297a OZO obsahuje § 508. Tento se týká se možnosti zapsání výhrady do veřejného seznamu o tom, že stroj (nebo jiné upevněné zařízení) spojený s nemovitou věcí není součástí pozemku, a že tedy není vlastnictví vlastníka pozemku. Tato výjimka se zdá býti nedílným atributem zásady *superficies solo cedit*, v moderním smyslu neboť je to v naprostém souladu s právním vývojem, který koresponduje s hospodářským pokrokem.

¹⁹⁸ Důvodová zpráva k NOZ s. 128.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 1190.

²⁰⁰ § 507 NOZ: „Součástí pozemku je rostlinstvo na něm vzešlé.“

Pro české právo obsahově nové (a prakticky nutné) ustanovení lze nalézt v § 509, který stanoví další výjimku ze zásady *superficies solo cedit* a to tak, že součástí pozemku nejsou inženýrské sítě včetně staveb či jiných zařízení, která s nimi technicky souvisejí.

3.5.3 Příslušenství věci obecně

Příslušenství věci v NOZ by se dalo rozdělit do tří hlavních kategorií. Takto je v NOZ postupně upraveno příslušenství věci obecně, které je následováno ustanoveními týkající se příslušenství pozemku a příslušenství pohledávky.

Obecná úprava příslušenství věci se nachází v ustanovení § 510 NOZ, přičemž první odstavec je věnován definici a pojmovým znakům příslušenství a v druhém odstavci je vyjádřena zásada *accessorium sequitur principale*, a to formou skutkové domněnky, neboť je stanoveno, že se „má za to, že se právní jednání a práva i povinnosti týkající se hlavní věci týkají i jejího příslušenství.“

Dle důvodové zprávy je obsah ustanovení § 510 odst. 1 NOZ „tradiční a z téhož pojetí vychází s nevýznamnými obměnami valná část právních řádů kontinentální Evropy.“²⁰¹ Tento stanoví že „Příslušenství věci je vedlejší věc vlastníka u věci hlavní, je-li účelem vedlejší věci, aby se jí trvale užívalo společně s věcí hlavní v rámci jejich hospodářského určení.“ Druhá věta § 510 odst. 1 poté stanoví pravidlo pro situace, kdy je vedlejší věc od hlavní věci přechodně odloučena, a to tak, že „nepřestává být příslušenstvím.“ Co se týče první věty citovaného ustanovení, dle Tégla se nejedná ani o dispozitivní ani o kogentní ustanovení, nýbrž o pouhé „definiční pravidlo“, a proto strany „nemohou smluvně založit povahu určité věci jako příslušenství (pokud objektivně příslušenstvím být nemůže)“ a naopak.²⁰²

Současná úprava definice příslušenství se tedy moc neliší od předchozí úpravy podle OZ 1964, a to až na jedinou výjimku spočívající v určitém potlačení subjektivního prvku, tedy ve vůli vlastníka věci věc užívat jako příslušenství k věci jiné, a který byl dle předchozí úpravy i judikatury rozhodující pro určení, zda se jedná o příslušenství či nikoliv. NOZ naopak vyzdvihuje prvek objektivní – tedy hospodářské určení věcí s tím, že toto základní pravidlo je doplněno subsidiárním ustanovením § 511 NOZ, který stanoví, že „jsou-li pochybnosti, zda je něco příslušenstvím věci, posoudí se případ podle zvyklostí.“²⁰³

Obecné ustanovení o příslušenství doplňuje ustanovení § 512 NOZ o **příslušenství**

201 Důvodová zpráva k NOZ s. 129.

202 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 362-363.

203 Důvodová zpráva k NOZ s. 129.

pozemku, resp. stavby jako součástí věci (ustanovení tak dopadá pouze na případy, kdy je stavba součástí pozemku). Jedná se tedy o obdobu ustanovení § 297 a § 296 OZO, neboť předmětem úpravy jsou vedlejší věci vlastníka pozemku, za podmínek, že jsou „u stavby“ a „je-li jejich účelem, aby se jich se stavbou nebo pozemkem v rámci jejich hospodářského účelu trvale užívalo.“ Takovými věcmi mohou být věci movité (zahradní altán, kůlna apod.), i věci nemovité (dočasné stavby).²⁰⁴ Dle mého názoru nelze vyloučit, aby se jednalo i o věci *fundus instructus* (viz § 296 OZO v kapitole 3.2.2).

Ustanovení § 513 poté speciálně vymezuje **příslušenství pohledávky**. Toto vymezení vcelku kopíruje znění § 121 odst. 3 OZ 1964, které bylo vzhledem k neexistenci nehmotných věcí prakticky nutné. Příslušenství pohledávky má zvláštní režim už jenom proto, že příslušenství pohledávky nemůže vzniknout bez hlavní věci – jedná se tedy o akcesorickou vedlejší věc. Ovšem po vzniku příslušenství, tedy např. úroků, lze s nimi volně disponovat jako se samostatnou věcí bez ohledu na existenci hlavní věci. Jinak samozřejmě i pro příslušenství pohledávky platí ustanovení § 510 odst. 2 (viz dále).²⁰⁵

Pokud jde o **právní osud příslušenství**, pravidlo *accessorium sequitur principale* je již v NOZ stanoveno výslovně, a to i z toho důvodu, že předchozí stav vedl ke „kolísavé judikatuře, a to i v rozhodnutích NS“²⁰⁶ Podle důvodové zprávy tak koncepce tohoto ustanovení má dát jasně najevo, že judikatura již nemůže dovozovat, že „dálkový ovladač je součástí televizoru nebo technický průkaz součástí automobilu.“ Takovéto rozhodnutí či tendence jsou dle důvodové zprávy „zjevně nesprávné a vybočují z pojmání rozdílu mezi součástí a příslušenstvím věci, jak je obvyklý ve zdejším i evropském kulturním kontextu.“²⁰⁷

Za příklad rozhodnutí kritizovaných v důvodové zprávě může posloužit zejména rozsudek NS ze dne 11.4.2007 sp. zn. 21 Cdo 694/2006, ve kterém soud dospěl k závěru, že technický průkaz není samostatnou věcí v právním smyslu, neboť „nemá vlastní užitnou hodnotu“ a „funkčně náleží k [...] vozidlu, k němuž byl vydán (vystaven), a že silniční motorové vozidlo utrpí funkční újmu, kdyby mělo být užíváno bez technického průkazu...“ Proto se musí jednat o součást věci podle § 120 odst. 1 OZ 1964.²⁰⁸

204 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 364-365.

205 Tamtéž, s. 366-367.

206 Tamtéž.

207 Důvodová zpráva k NOZ s. 128.

208 V jiném rozsudku NS, konkrétně ze dne 30.10.2007, sp. zn. 25 Cdo 2477/2005, soud opakuje výše uvedené stanovisko tak, že „Technický průkaz silničního motorového vozidla nemá vlastní užitnou hodnotu a bez spojení s příslušným silničním motorovým vozidlem nemá žádný právní význam. Považuje se proto za součást vozidla, k němuž byl vystaven...“

Dle mého názoru NS soud v uvedených případech rozhodoval správně a v naprostém souladu se zdejšími nejen „kulturními“, ale i právními kontextem.²⁰⁹ Autoři důvodové zprávy tak nemístně kritizují rozhodovací praxi, aniž by byť jen naznačili možné řešení daného problému. Pokud by tedy technický průkaz nebyl součástí, musel by být alespoň příslušenstvím, což je ovšem koncepci příslušenství ještě vzdálenější. Technický průkaz neslouží jen k nějakému lepšímu využití vozidla, nýbrž je důležitou funkční složkou vozidla, bez které by se vozidlo nedalo v běžném provozu užívat, a tak „oddělením“ technického průkazu dochází k funkčnímu znehodnocení vozidla. Navíc za předpokladu, že by průkaz byl příslušenstvím vozidla, šlo by jej teoreticky z převodu vozidla vyloučit. Ovšem poté by musel jako věc zaniknout, neboť by už se jednalo pravděpodobně o pouhou listinu, bez jakéhokoli hospodářského či jiného významu.

Pokud jde o případ dálkového ovládání, situace není zcela jasná a bude záležet především na okolnostech případu. Tak např. pokud by se jednalo o univerzální ovladač, musel by zřejmě býti příslušenstvím. Naopak, pokud se jedná o ovladač, který může sloužit pouze danému typu televizoru, který se už navíc dlouho nevyrábí, mohlo by jít o součást. Zcela jistě tedy záleží na posouzení konkrétních případů, a proto si myslím, že není na místě kategorické odmítnutí či kritika jednotlivých přístupů.

Každopádně lze uzavřít, že nové ustanovení § 510 odst. 2 NOZ nemůže ovlivnit rozhodovací praxi soudů o tom, jaké objekty jsou považovány za součást a příslušenství a kritika autorů důvodové zprávy je minimálně nevhodně zařazena.

Co se týče povahy zásady, lze hovořit o tom, že se nyní jedná o pravidlo obecné, tedy platné jak pro všechny věci, na které dopadá definice příslušenství podle § 510 odst. 1, tak pro všechny myslitelné druhy právních jednání při nichž dochází nejen k převodu vlastnického práva k hlavní věci.²¹⁰ Toto řešení se je z historického hlediska nejbližší úpravě OZ 1950, konkrétně § 130, který také tuto zásadu stanovil obecně, i když ne jako vyvratitelnou domněnku. Podle důvodové zprávy se tak obnovuje „klasické pravidlo“, jehož absence vedla ke „kolísavé judikatuře soudu.“²¹¹ Argumenty v důvodové zprávě se zjevně shodují s argumenty zmíněnými v článku prof. Eliáše o součásti a příslušenství (viz kapitola 3.4.4).

209 Srov. zejména výklad v rámci kapitoly 3.2.2.

210 Projevy této zásady lze nalézt v některých zvláštních ustanoveních NOZ (např. u zástavního práva či postoupení pohledávky), ovšem jedná se spíše o připomenutí pravidla, neboť to nic nemění na univerzalitě ustanovení § 510 odst. 2, které by na zmíněné ustanovení i tak dopadalo.

211 Důvodová zpráva k NOZ s. 129-130.

Obecnost tohoto ustanovení dopadá dle Tégla a Melzera na všechno příslušenství, „které v okamžiku právního jednání u hlavní věci existuje“, tedy i na případy, kdy se jedná o příslušenství stranám neznámé, přičemž tento důsledek lze podle Tégla a Melzera vyloučit např. paušální klauzulí, vylučující příslušenství z převodu.²¹² Dle mého názoru se ovšem jedná o řešení, které v běžném soukromoprávním styku nenajde přílišné uplatnění, neboť těžko si lze představit, že smlouvy v běžném právním styku budou obsahovat podobné klauzule, což může samozřejmě vést k případným sporům. Přijetí automatického uplatňování výše stanovené zásady by ve svém důsledku znamenalo potlačení principu autonomie vůle na úkor „pohodlnějšího“ právního styku.

Na druhou stranu Melzer a Tégl uznávají, že klíčovým východiskem pro posuzování, zda se zásada v jednotlivém případě uplatní, je výklad právního jednání (§ 555 an. NOZ) – stručně řečeno, že lze dospět k závěru, že ač třeba chybí explicitní ujednání o osudu příslušenství, právní jednání se na něj nevztahuje. Rozhodující mohou být i zvyklosti právního styku (§ 558 NOZ, který ovšem hovoří pouze o obchodních zvyklostech v právním styku podnikatelů) a výše uvedení autoři toto dokládají příkladem „jednoznačné zvyklosti“, kterou je prodej bytu zásadně bez jeho vybavení, kdy opak bývá zvláště vyjádřen.²¹³

Otázkou zůstává, zda ve smlouvě o prodeji bytu nebývá či nebyla zmínka o příslušenství bytu právě s ohledem na úpravu OZ 1964, kdy se zásada zřejmě neuplatňovala či uplatňovala výjimečně. A opravdu, pokud někdo chtěl převést byt s jeho vybavením (jakožto příslušenstvím), tak se zpravidla toto, alespoň dle mého názoru, ve smlouvách uvádělo výslovně. Nejsem si ovšem jistý, zda toto zakládá nějakou právní zvyklost, neboť takové právní jednání bylo pouze v souladu s tehdejším zněním zákona a nekonstruovalo „něco navíc“ nad rámec zákonné úpravy. Osobně takový výklad považuji za více než matoucí, zvláště pokud již § 511 NOZ obsahuje pravidlo, které odkazuje na zvyklosti, ovšem jako pravidlo k § 510 odst. 1. Podobné pravidlo vzhledem k § 510 odst. 2 se ale v zákoně nevyskytuje, což může být na škodu samotné srozumitelnosti zákona (nehledě na ustanovení § 9 odst. 2 NOZ)²¹⁴, zvláště pokud se podle výše uvedených autorů nakonec uplatní, a to ve spojení s výkladem právních úkonů a obchodních zvyklostí.

Zásada se ovšem u určitých právních jednání týkajících se hlavní věci neuplatní, „a to

212 MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník...*, s. 360.

213 Tamtéž.

214 Tento v druhé větě stanoví, že „K zvyklostem lze hledět tehdy, dovolává-li se jich zákon.“

přímo *ex natura rerum*“, a to i přesto, že zákon o takové nemožnosti mlčí. Jako příklady uvádí smlouvu od dílo, jejímž předmětem je úprava či oprava hlavní věci či služebnost, jejímž předmětem je právo chůze.²¹⁵ V těchto případech se tedy právní jednání nebude týkat např. příslušenství pozemku, tedy vedlejších věcí u stavby, když toto je dáno již samotnou povahou nemožnosti uskutečnění takového práva na těchto věcech věcech.²¹⁶

Konečně lze jednoznačně souhlasit s tvrzením Tégla a Melzera, že se princip *accessorium sequitur principale* uplatní se pouze do míry, v jaké je v souladu s vůlí stran, přičemž nutné bude „zvažovat hospodářskou funkci právního jednání (smlouvy) a cíle, jichž se má právním jednáním dosáhnout, popř. povahu práv a povinností vztahujících se k věci hlavní. Domněnka uvedená v druhém odstavci tak bude zpravidla vyvrácena samotnou povahou (účelem) právního jednání.“²¹⁷

²¹⁵ Tamtéž, s. 361.

²¹⁶ Dle mého názoru je ovšem těžké vyloučit, že se v praxi mohou vyskytovat případy, kdy se i např. smlouva o opravě věci hlavní bude automaticky vztahovat i na příslušenství, proto není vhodné tyto možnosti paušálně vylučovat.

²¹⁷ Tamtéž.

Závěr

Jak je nejen z textu této práce patrné, instituty součásti a příslušenství prošly velice dlouhým vývojem, což se ve vztahu k nim také projevuje v různorodých a někdy i protichůdných řešeních či přístupech. Obecně lze uzavřít, že se jedná o instituty tradiční, neboť se v „českých“ právních předpisech objevují minimálně již v rámci OZO.

Co se týče součásti, ta by se dala označit dokonce za klasický institut, neboť problematika součásti věci je detailně propracována už v římském právu. Pojetí součásti ve své podstatě také ani nebylo předmětem nějakých překotných vývojových změn, a proto se současné pojetí součásti od toho římského nijak zásadně neliší. Co se týče součástí pozemku a zásady *superficies solo cedit*, je možno uzavřít, že také neprodělala od dob římského práva žádných změn, a to samozřejmě až na, z historického pohledu, krátké období totality, kdy z pro tehdejší ideologii praktických důvodů nebyly stavby součástí pozemku. Proto je namístě označovat tuto zásadu za klasickou a její návrat do českého právního řádu je chvályhodný.

Cílem této práce především ovšem bylo zhodnotit kontinuitu či diskontinuitu současné právní úpravy příslušenství s historickou tradicí. Jak je z textu práce patrné, na příslušenství je nutno nahlížet ze dvou základních hledisek. Prvním je určení, co vůbec spadalo pod pojem příslušenství a druhým je určení právních následků, které vyplývaly z tohoto statutu věci – hlavně tedy zda příslušenství sdílelo právní osud věci hlavní.

Pokud jde o první hledisko a jeho vývoj od dob římského práva, dospěl jsem k závěru, že institut příslušenství v moderním smyslu, je římskému právu neznámý. Někteří autoři sice považují za příslušenství tzv. *quasi pars rei*, ovšem dle mého názoru se spíše jedná o pouhé součásti jiné věci, jejichž vztah k celku není tak zjevně patrný jako u klasických součástí. K tomuto závěru jsem dospěl zejména proto, že se jednalo o „věci“ hospodářsky nesamostatné, neschopné sloužit jinému účelu, než být součástí celku, a proto se nedají podřadit pod příslušenství. Naopak se domnívám, že za příslušenství v moderním smyslu se dají považovat věci, které spadaly pod pojem *instrumenti*. Následující hospodářský a společenský vývoj nepochybně ospravedlňuje vyčlenění příslušenství jako „samostatné“ kategorie věci. Z vývojového hlediska je především významné rozlišování příslušenství umělého a přirozeného. Tak v rámci úpravy OZO byly připuštěny obě tyto formy. Naopak v následujících zákonících, tedy v OZ 1950 a OZ 1964, bylo upřednostněno spíše příslušenství umělé. Zákonodárce se v rámci NOZ přiklonil ke koncepci výlučně přirozeného příslušenství, což považuji za rozumné,

i když toto pojetí není v souladu s předchozími právními úpravami.

Co se týče druhého hlediska, tedy uplatňování zásady *accessorium sequitur principale*, jsem toho názoru, že se současná úprava vymyká všem předchozím zákoníkům, a to až na výjimku, kterou je OZ 1950. Je zřejmé, že pokud jsem dopěl k závěru, že se v římském právu pojem příslušenství neobjevoval, nemohlo tak ani být v případě výše uvedené zásadu (alespoň ve vztahu k „příslušenství“). Proto jsem názoru, že nelze tvrdit, že se snad jedná o klasickou zásadu. Zásada se v rámci OZO uplatňovala jen ve vztahu ke koupi, směně, zástavnímu právu a některým dalším institutům, nikoli obecně. Tak tomu bylo pouze během účinnosti OZ 1950, i když tam se tato zásada vztahovala i na příslušenství umělé, a tak mohla mít v konečném důsledku ještě širší uplatnění než podle NOZ. OZ 1964, pak tuto zásadu neupravoval vůbec, i když někteří autoři jsou přesvědčeni, že se přesto uplatnila. Pokud ovšem jde o izolované zhodnocení kontinuity nové úpravy výlučně ve vztahu ke kupní smlouvě, je třeba uzavřít, že úprava NOZ navazuje na tradiční úpravu OZO i na víceméně netradiční úpravu OZ 1950.

To, že NOZ obsahuje právní pravidlo upravující právní osud příslušenství lze považovat za více než vhodné, neboť se tím zamezuje právní nejistotě, která v této otázce v českém právním prostředí panovala po celou dobu účinnosti OZ 1964. Na druhou stranu lze nové úpravě vyčíst, že se spíše nepřiklonila k pojetí, které zde bylo uplatňováno za účinnosti OZO, a které bylo v téměř shodné podobě navrhováno v rámci vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937 – tedy tak, že se toto pravidlo uplatní pouze v některých konkrétních případech a nikoli jako pravidlo obecné.

Bibliografie

MONOGRAFIE, KOMENTÁŘE

ARNDTS, Carl Ludwig. *Učební kniha pandekt, I.-III. díl*. Praha: Wolters Kluwer, 2010. 1107 s. ISBN 978-80-7357-517-5.

BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994. 471 s. ISBN 80-200-0243-X.

BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Iustiniani Institutiones – Justiniánské Instituce*. Praha: Karolinum, 2010. 411 s. ISBN 978-80-246-1749-7.

BLAHO, Peter, VAŇKOVÁ, Jarmila. *CORPUS IURIS CIVILIS – DIGESTA – Tomus I*. Bratislava: Eurocodex, 2008. 528 s. ISBN 978-80-89363-07-0.

BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva*. 9. vydání. Brno: Právnický, 1932. 745 s. Přeložil J. Vážný.

BUCKLAND, William Warwick. *A Text-Book of Roman law from Augustus to Justinian*. Cambridge: University Press, 1921. 756 s.

DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz a kol. České vydání DOSTALÍK, Petr. *Právo římské: Základy Soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 423 s. ISBN 978-80-87382-41-7.

DOSTALÍK, Petr. *Texty ke studiu římského práva*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 175 s. ISBN 978-80-7380-150-2.

HRDINA, Antonín Ignác, DOSTALÍK, Petr. *Přehled římského práva soukromého ke státní souborné zkoušce*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. 138 s. ISBN 978-80-7380-235-6.

KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995. 386 s. ISBN 80-7179-031-1.

KINCL, Jaromír. *Gaius – učebnice práva ve čtyřech knihách*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1981. 276 s. ISBN 80-210-0766-4.

MELZER, Filip, TÉGL Petr, a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419-654*. Praha: Leges, 2014. 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1.

REBRO, Karol, BLAHO Peter. *Římské právo*. 4. vydání. Bratislava: Iura edition, 2010. 522 s. ISBN 978-80-8078-352-5.

ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír a kol. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensko a v*

Podkarpatské Rusi, Díl I-VI. Praha: ASPI, 2002. 5424 s. ISBN 80-85963-64-7.

SKŘEJPEK, Michal. *Prameny římského práva – Fontes iuris romani.* 2. vydání. Praha: LexisNexis CZ, 2004. 375 s. ISBN 80-86199-89-4.

SOMMER, Otakar. *Učebnice soukromého práva římského: Díl 2. Právo majetkové.* Praha: vlastní náklad, 1935. 356 s.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan a kol. *Občanské právo hmotné 1.* 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2009. 460 s. ISBN 978-80-7557-468-0.

ŠVESTKA, Jiří, SPÁČIL, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta, HULMÁK, Milan a kol. *Občanský zákoník I. § 1-459 – Komentář.* 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2008. 1236 s. ISBN 978-80-7400-004-1.

ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek I.* Praha: Wolters Kluwer, 2014. 1736 s. ISBN 978-80-7478-370-8.

ČLÁNKY

ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 103-109.

ELIÁŠ, Karel. Věc jako pojem soukromého práva. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 4, s. 119-126.

HORÁK, Ondřej. Sdílí příslušenství osud věci hlavní? Ke změnám v souvislosti s novým občanským zákoníkem. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 6, s. 191-194.

SPÁČIL, Jiří. Sporné Otázky institutu „příslušenství věci“. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 2, s. 39-48.

DŮVODOVÉ ZPRÁVY

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona, kterým se vydává občanský zákoník, sněmovní tisk č. 844, Praha: 1937. Dostupné také na: <http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_13.htm>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1950, sněmovní tisk 509. Dostupné také na <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_07.htm>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu), sněmovní tisk č. 149. Dostupné také na: <http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0149_12.htm>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1964,

sněmovní tisk 156. Dostupné také na
<http://www.psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_10.htm>.

Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 2012, sněmovní tisk 362/0, část č. 1/2. Dostupné také na:
<<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=6&CT=362&CT1=0>>.

PŘÁVNÍ PŘEDPISY

zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 344/1992 Sb., o katastru nemovitostí České republiky, ve znění pozdějších předpisů

zákon č. 101/1963 Sb., o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu)

zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník, sněmovní tisk 844, Praha: 1937. Dostupné také na:
<http://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/tisky/t0844_01.htm>.

JUDIKATURA

Nález ÚS ze dne 24.5.1994 sp. zn. Pl. ÚS 16/93.

Nález ÚS ze dne 6.5.2003, sp. zn. I. ÚS 483/01.

Rozsudek NS ze dne 31.1.1990, sp. zn. 3 Cz 3/90 (R 4/92).

Rozsudek NS ze dne 29.7.1999, sp. zn. 25 Cdo 770/98.

Rozsudek NS ze dne 30.1.2001, sp. zn. 20 Cdo 20/99.

Rozsudek NS ze dne 4.4.2001, sp. zn. 26 Cdo 2340/99.

Rozsudek NS ze dne 14.8.2001, sp. zn. 28 Cdo 133/2001.

Rozsudek NS ze dne 19.6.2001, sp. zn. 22 Cdo 2250/99.

Rozsudek NS ze dne 28.2.2002, sp. zn. 22 Cdo 37/2000.

Rozsudek NS ze dne 10.7.2003, sp. zn. 26 Cdo 450/2003.

Rozsudek NS ze dne 11.9.2003, sp. zn. 31 Cdo 2772/2000.

Rozsudek NS ze dne 8.10.2003, sp. zn. 22 Cdo 1105/2003.

Rozsudek NS ze dne 4.11.2003, sp. zn. 22 Cdo 1432/2002.

Rozsudek NS ze dne 6.1.2004, sp. zn. 22 Cdo 1964/2003.

Rozsudek NS ze dne 24.3.2004, sp. zn. 29 Odo 207/2002.

Rozsudek NS ze dne 31.8.2004, sp. zn. 25 Cdo 73/2004.

Rozsudek NS ze dne 30.8.2005, sp. zn. 22 Cdo 1844/2004.

Rozsudek NS ze dne 19.4.2006, sp. zn. 8 Tdo 446/2006.

Rozsudek NS ze dne 11.4.2007, sp. zn. 21 Cdo 694/2006.

Rozsudek NS ze dne 19.7.2007, sp. zn. 28 Cdo 288/2004.

Rozsudek NS ze dne 30.10.2007, sp. zn. 25 Cdo 2477/2005.

Gl. U. 5281.

Abstrakt

Práce se zabývá problematikou příslušenství a součásti věci v jejich historickoprávním kontextu.

V práci je nejprve podán ucelený výklad základních pojmů včetně věci v právním smyslu. Výchozím bodem pro komparaci těchto právních institutů je jejich pojetí v právu římském, v rámci kterého jsou rozebrány originální prameny i názory významných romanistů. Na římskoprávní část navazuje část práce týkající se práva moderního, právní úpravou obecného zákoníku občanského počínaje, úpravou v občanském zákoníku z roku 2012 konče. Komparace je prováděna zejména pomocí rozboru dobových právních pramenů, literatury i judikatury.

Těžištěm a současně základním cílem práce je srovnání kontinuity právní úpravy a celkového pojetí součásti a příslušenství v občanském zákoníku z roku 2012 s historickou tradicí s důrazem na otázku, zda příslušenství sdílí právní osud hlavní věci.

Abstract

The thesis deals with the issue of *pertinentia* and *pars rei* and does so in their historical and legal context.

First of all the thesis gives an interpretation of basic terms including the thing in the legal sense as an object of property. The initial and key point of reference for the comparison concerned is represented by the Roman law and its view on the subject matter. The comparison is made by way of analysis of original sources of Roman law as well as significant romanists' opinions. The second part of the thesis deals with the subject matter in the view of the modern law and begins with the period of ABGB or more precisely its Czechoslovak mutation. The comparison ends with the Czech civil code of 2012. The comparison is made mainly using analysis of original sources of law as well as literature and court's interpretations.

The main goal of the thesis is to carry out the evaluation of legal continuity of the terms in question with respect to the current legislation with the emphasis on the issue, whether *pertinentia rei* follows the principal.

Klíčová slova

věc, součást věci, příslušenství věci, *accessorium sequitur principale*, *accessio cedit principali*

Keywords

thing, pars rei, pertinentia rei, *accessorium sequitur principale*, *accessio cedit principali*